Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
ATHANASIOSA RANTOSA
przedstawiona w dniu 4 października 2024 r. [1]

Sprawa C-365/23 [Arce] [i]

SIA „A”
przeciwko
C,
D,
E

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Augstākā tiesa (Senāts) (sąd najwyższy, Łotwa)]

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 1 – Zakres stosowania – Artykuł 2 lit. b) – Pojęcie „konsumenta” – Artykuł 3 ust. 1 – Artykuł 4 ust. 2 – Artykuł 5 – Artykuł 6 ust. 1 – Artykuł 8a – Umowa adhezyjna – Umowa zawarta pomiędzy przedsiębiorcą świadczącym usługi w zakresie rozwoju sportowego i wsparcia w karierze a małoletnim sportowcem „obiecującym” zawodnikiem reprezentowanym przez rodziców – Warunek ustanawiający obowiązek zapłaty na rzecz tego przedsiębiorcy wynagrodzenia w wysokości 10 % dochodu uzyskanego przez tego sportowca w ciągu kolejnych piętnastu lat – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 17 – Prawo własności – Artykuł 24 – Prawa dziecka

I. Wprowadzenie

1. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 lit. b), art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 2, art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 8a dyrektywy 93/13/EWG [2] w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z art. 17 ust. 1 i art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą”).

2. Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy A, spółką z ograniczoną odpowiedzialnością prawa łotewskiego, utworzoną w celu rozwoju sportowców na Łotwie (zwaną dalej „spółką A”), a osobami fizycznymi C, małoletnim amatorskim „obiecującym” zawodnikiem, i jego rodzicami, D i E (zwanymi dalej „rodzicami”), dotyczącego uzyskania przez spółkę

[1] Język oryginału: francuski.

[i] Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa. Nie odpowiada ona rzeczywistej nazwie ani rzeczywistemu nazwisku żadnej ze stron postępowania.

[2] Dyrektywa Rady z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29), zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. (Dz.U. 2011, L 304, s. 64).

A zapłaty wynagrodzenia należnego od C z tytułu świadczenia usług przewidzianych w umowie o świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery sportowej, zawartej w dniu 14 stycznia 2009 r. między spółką A, z jednej strony, a C, a jego rodzicami, D i E, z drugiej strony (zwanej dalej „sporną umową").

3. W ramach niniejszej sprawy Trybunał będzie miał sposobność zbadać możliwość zastosowania prawa Unii w dziedzinie ochrony konsumentów, w szczególności dyrektywy 93/13, do umowy takiej jak sporna umowa w szczególnym kontekście małoletniego konsumenta, reprezentowanego początkowo przez swoich rodziców, który w okresie obowiązywania umowy stał się pełnoletnim i zawodowym zawodnikiem. Przyszły wyrok, który określi zatem zakres stosowania tej dyrektywy, będzie miał bez wątpienia wpływ na treść tego rodzaju umów, wykraczając poza samą dziedzinę sportu.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Dyrektywa 93/13

4. Zgodnie z motywami dziesiątym, trzynastym i szesnastym dyrektywy 93/13:

„bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami, przy czym niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich;.

[…]

zakłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień;

[…]

ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy, zgodnie z wybranymi ogólnymi kryteriami, zwłaszcza w przypadku działalności dotyczącej sprzedaży lub dostaw o charakterze publicznym, zapewniającej usługi o charakterze powszechnym, przy uwzględnieniu solidarności między użytkownikami, muszą być uzupełnione środkami umożliwiającymi dokonanie ogólnej oceny różnych interesów; stanowi to wymóg działania w dobrej wierze; przy dokonywaniu oceny działania w dobrej wierze będzie brana pod uwagę zwłaszcza siła pozycji przetargowej stron umowy, a w szczególności [to], czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki

umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta; sprzedawca lub dostawca spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia”.

5. Artykuł 1 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem”.

6. Zgodnie z art. 2 lit. b) wspomnianej dyrektywy pojęcie „konsumenta” oznacza „każdą osobę fizyczną, która działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem [z własną działalnością gospodarczą lub zawodową]”. Zgodnie z art. 2 lit. c) tej dyrektywy „sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]” oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która działa […] [w ramach swej działalności gospodarczej lub zawodowej], bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego.

7. Artykuł 3 dyrektywy 93/13 przewiduje:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca] twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

[…]”.

8. Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub [świadczonych] usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

9. Artykuł 5 wspomnianej dyrektywy stanowi w szczególności, że w przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem.

10. Artykuł 6 ust. 1 rzeczonej dyrektywy przewiduje:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków".

11. Artykuł 8 dyrektywy 93/13 stanowi, że w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej tą dyrektywą.

12. Zgodnie z art. 8a ust. 1 tej dyrektywy:

„W przypadku gdy państwo członkowskie przyjmuje przepisy zgodnie z art. 8, informuje ono Komisję o tych przepisach, jak również o wszelkich późniejszych zmianach, w szczególności w przypadku gdy przepisy te:

– rozszerzają zakres oceny nieuczciwego charakteru na postanowienia umowne wynegocjowane indywidualnie lub na relację ceny lub wynagrodzenia [lub]

– zawierają wykaz postanowień umownych, które są uznawane za nieuczciwe".

2. Dyrektywa 2005/29/WE

13. Artykuł 5 ust. 3 dyrektywy 2005/29/WE[3] ma następujące brzmienie:

„Praktyki handlowe, które mogą w sposób istotny zniekształcić zachowanie gospodarcze wyłącznie dającej się jednoznacznie zidentyfikować grupy konsumentów szczególnie podatnej na t[ę] praktykę lub na produkt, którego ona dotyczy, ze względu na niepełnosprawność fizyczną lub umysłową, wiek lub łatwowierność, w sposób racjonalnie możliwy do przewidzenia przez przedsiębiorcę, oceniane są z perspektywy przeciętnego członka tej grupy. Pozostaje to bez uszczerbku dla powszechnej i zgodnej z prawem praktyki reklamowej polegającej na wygłaszaniu przesadzonych twierdzeń lub twierdzeń, których nie należy rozumieć dosłownie".

[3] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (zwana dalej „dyrektywą o nieuczciwych praktykach handlowych", Dz.U. 2005, L 149, s. 22).

B. Prawo łotewskie

1. Kodeks cywilny

14. Artykuł 186 Latvijas Republikas Civillikums (kodeksu cywilnego Republiki Łotewskiej, zwanego dalej „kodeksem cywilnym") z dnia 20 lutego 1937 r.[4]. stanowi, że „rodzice wspólnie reprezentują dzieci w stosunkach osobistych i majątkowych (reprezentacja łączna) […]".

15. Zgodnie z art. 223 kodeksu cywilnego „[o]jciec i matka są naturalnymi opiekunami swoich małoletnich dzieci na mocy prawa do pieczy".

16. Artykuł 293 tego kodeksu przewiduje:

„Opiekun może w sprawach dotyczących małoletniego i w jego interesie zawierać wszelkie umowy oraz przyjmować i dokonywać płatności. Wszystkie te czynności wiążą małoletniego, o ile opiekun działał w dobrej wierze i w granicach należytego zarządzania finansami, nie wiążąc małoletniego po osiągnięciu przez niego pełnoletności, chyba że zachodzą szczególne potrzeby".

17. Zgodnie z art. 1408 tego kodeksu „małoletni nie mają zdolności do czynności prawnych".

2. Ustawa o ochronie praw konsumentów

18. Artykuł 1 Patērētāju tiesību aizsardzības likums (ustawy o ochronie praw konsumentów) z dnia 1 kwietnia 1999 r.[5], zatytułowany „Pojęcia użyte w niniejszej ustawie", w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, w pkt 3 i 4 definiował następujące pojęcia:

„konsument: każda osoba fizyczna, która wyraża wolę nabycia, nabywa lub może nabyć lub korzystać z towarów lub usług w celu niezwiązanym z jej działalnością gospodarczą lub zawodową;

usługodawca: każda osoba, która w ramach swojej działalności gospodarczej lub zawodowej świadczy usługi na rzecz konsumenta; […]".

19. Artykuł 6 tej ustawy, zatytułowany „Nieuczciwe warunki umowne", w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy stanowił:

„[…]

(2) Warunki umowy muszą być wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

(3) Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, są nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

[…]

[4] *Valdības Vēstnesis*, 1937, nr 41.

[5] *Latvijas Vēstnesis*, 1999, nr 104/105.

(8) Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez producentów, sprzedawców lub dostawców usług z konsumentami nie są wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części obowiązuje strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

[…]”.

20. Artykuł 6 wspomnianej ustawy, która transponowała do prawa łotewskiego art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, w brzmieniu, które weszło w życie w dniu 1 lipca 2014 r., stanowił w ust. 2:

„Postanowienia niniejszego artykułu nie mają zastosowania do warunków umownych, które określają przedmiot umowy lub które dotyczą relacji ceny lub wynagrodzenia do towaru lub usługi, o ile warunki te są wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. […]”.

III. Postępowanie główne, pytania prejudycjalne oraz postępowanie przed Trybunałem

21. A, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością prawa łotewskiego, ma na celu zapewnienie rozwoju sportowców na Łotwie. W tym celu oferowała ona im ogół usług mających na celu rozwój ich umiejętności zawodowych i kariery, zawierając umowy, które przewidywały obowiązek zapłaty w przyszłości, pod pewnymi warunkami.

22. C, osoba fizyczna, był małoletnim w wieku 17 lat, który na początku 2009 r. był młodym koszykarzem, który nie rozpoczął jeszcze swojej kariery sportowej na poziomie zawodowym (nie był on zatem zatrudniony przez żaden klub).

23. W dniu 14 stycznia 2009 r. spółka A, z jednej strony, oraz C i jego rodzice, z drugiej strony, zawarli na rzecz C sporną umowę. Celem tej umowy było zapewnienie C udanej kariery sportowej w dyscyplinie koszykówki. Wspomniana umowa została zawarta na okres 15 lat, czyli do dnia 14 stycznia 2024 r.

24. Dla osiągnięcia tego celu rzeczona umowa przewidywała, że spółka A będzie świadczyć C całą gamę usług[6]. Zgodnie z pkt 6.1 tej umowy, zwanym dalej „spornym warunkiem”, C zobowiązał się do zapłaty wynagrodzenia w wysokości 10 % wszystkich dochodów netto z działalności w zakresie gry, reklamy, marketingu i wystąpień w mediach, dotyczących odnośnej dyscypliny, powiększonego o podatek od wartości dodanej obowiązujący na Łotwie, pod warunkiem że dochody te wyniosą co najmniej 1500 EUR miesięcznie.

25. Z informacji przedstawionych przez sąd odsyłający wynika, że warunek ten został wcześniej ustanowiony przez spółkę A i nie był indywidualnie negocjowany w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13. Chodzi zatem o umowę adhezyjną, która została podpisana, w tym samym brzmieniu przez innych młodych sportowców.

26. Zdaniem sądu odsyłającego w latach 2009 i 2010 spółka A świadczyła na rzecz C przewidziane w rozpatrywanej umowie usługi wsparcia rozwoju sportowego i kariery, w szczególności treningi indywidualne i drużynowe, pod nadzorem specjalistów, co wymagało wkładu finansowego tej spółki. Jednakże C. nie korzystał z części oferowanych usług. C, D i E mieli naruszyć ową umowę, nie płacąc spółce A wynagrodzenia przewidzianego za otrzymane usługi.

[6] Usługi oferowane przez spółkę A obejmowały między innymi usługi w zakresie szkolenia i treningów, medycyny sportowej i wsparcia psychologa sportu, środki wspierające karierę zawodową (mianowicie opracowanie, wdrożenie i monitorowanie planu kariery oraz zawieranie umów między sportowcem a klubami), wsparcie marketingowe, pomoc prawną i księgowość.

27. Biorąc pod uwagę fakt, że dochody uzyskane przez C, który w międzyczasie stał się zawodowym koszykarzem, wynikające z umów podpisanych z klubami sportowymi, wynosiły łącznie 16 637 779,90 EUR w odnośnym okresie, C był zobowiązany do zapłaty na rzecz spółki A 10 % tej kwoty, czyli 1 663 777,99 EUR.

28. W dniu 29 czerwca 2020 r. spółka A wniosła pozew do sądu przeciwko C i jego rodzicom w celu uzyskania zapłaty wynagrodzenia określonego w spornej umowie.

29. Sąd pierwszej instancji, a następnie sąd apelacyjny oddaliły powództwa wniesione przez spółkę A w szczególności na tej podstawie, że sporna umowa nie była zgodna z przepisami krajowymi dotyczącymi ochrony praw konsumentów oraz że sporny warunek był nieuczciwy.

30. Spółka A wniosła skargę kasacyjną do Augstākā tiesa (Senāts) (sądu najwyższego, Łotwa), sądu odsyłającego, na poparcie której podnosi, że w niniejszej sprawie nie mają zastosowania przepisy dotyczące ochrony praw konsumentów, ponieważ rozpatrywaną umowę należy uznać za część umów „obiecującego młodego" sportowca, do których przepisy te nie mają zastosowania. W swojej skardze spółka wniosła o skierowanie do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

31. Zdaniem łotewskiego sądu najwyższego Trybunał dokonał już wykładni pojęcia „konsumenta" ale jego orzecznictwo nie dotyczyło dotychczas stosowania przepisów dotyczących ochrony praw konsumentów w dziedzinie sportu.

32. W tym względzie sąd ten uważa, że przepisy te mają zastosowanie. Ze względu bowiem na brak przepisu szczególnego wyłączającego z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 umowy zawierane w dziedzinie sportu, które zgodnie z przepisami tej dyrektywy mogą być zakwalifikowane jako „umowy zawierane między przedsiębiorcami a konsumentami".

33. Ponadto zdaniem wspomnianego sądu okoliczność, że działalność młodego sportowca nabrała następnie zasadniczo profesjonalnego charakteru, jest bez znaczenia i nie może sama w sobie pozbawiać odbiorcy usług prawa do powołania się na status „konsumenta" w rozumieniu dyrektywy 93/13[7].

34. Ponadto sąd ten podkreśla konieczność wystąpienia z pytaniami prejudycjalnymi w celu ustalenia, czy do tego rodzaju umów zawieranych przez młodych sportowców i kluby sportowe mają zastosowanie warunki ochrony konsumentów określone we wspomnianej dyrektywie, wynika również z rozbieżności w orzecznictwie państw członkowskich[8].

[7] W związku z tym niniejsza sprawa różni się od spraw, których dotyczy orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące stosowania przepisów w sprawie ustalania jurysdykcji (zob. wyroki: z dnia 25 stycznia 2018 r., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, pkt 31, 38, 39 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 10 grudnia 2020 r., Personal Exchange International, C-774/19, EU:C:2020:1015, pkt 40, 42 i przytoczone tam orzecznictwo;).

[8] Zobacz podobnie w przedmiocie znaczenia zapewnienia jednolitej wykładni prawa Unii (wyrok z dnia 6 października 2021 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, C-561/19, EU:C:2021:799, pkt 49). I tak, zgodnie z informacjami, którymi dysponuje Senāts, cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu, Francja) w wyroku z dnia 23 maja 2019 r. miał orzec, że koszykarz, który jako przyszły zawodnik zawarł z agencją sportową umowę o świadczenie usług, na podstawie której agencja zobowiązała się do prowadzenia w imieniu sportowca negocjacji z klubami sportowymi w celu zakontraktowania koszykarza, w zamian za co koszykarz zobowiązał się zapłacić agencji określoną kwotę odpowiadającą części dochodów z umów zawartych w wyniku tej współpracy, działał jako konsument, a nie jako przedsiębiorca. Z kolei w wyroku z dnia 7 listopada 2002 r. Oberlandesgericht München (wyższy sąd krajowy w Monachium, Niemcy) uznał w sporze pomiędzy młodym tenisistą a agencją sportową, wynikającym z podobnej umowy o świadczenie usług zawartej między stronami w tamtej sprawie, że do tego stosunku prawnego nie mają zastosowania przepisy krajowe w dziedzinie ochrony konsumentów (OLG München, 07.11.2002 – 19 U 3238/02).

35. W tych okolicznościach Augstākā tiesa (Senāts) (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy umowa o świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery sportowca zawarta pomiędzy, z jednej strony przedsiębiorcą prowadzącym działalność zawodową w zakresie rozwoju i szkolenia sportowców, a z drugiej strony osobą małoletnią reprezentowaną przez rodziców, która w chwili zawarcia umowy nie wykonywała działalności zawodowej w dziedzinie sportu, jest objęta zakresem stosowania [dyrektywy 93/13]?

2) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, czy dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które dokonuje wykładni przepisów transponujących tę dyrektywę do prawa krajowego w taki sposób, że zawarte w niej przepisy dotyczące ochrony konsumentów mają zastosowanie również do takich umów?

3) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lub drugie, czy sąd krajowy może poddać ocenie pod kątem nieuczciwości na podstawie art. 3 dyrektywy 93/13 warunek umowny, który przewiduje, że w zamian za świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery w konkretnej dyscyplinie sportu określonej w umowie, młody sportowiec zobowiązuje się do uiszczania opłaty w wysokości 10 % dochodu, który będzie otrzymywał w ciągu kolejnych 15 lat, i nie uznać takiego warunku za jeden z warunków, które nie podlegają ocenie pod kątem nieuczciwości na podstawie art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13?

4) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie trzecie, czy warunek umowny, który przewiduje, że w zamian za świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery sportowca określonych w umowie, młody sportowiec zobowiązuje się do uiszczania opłaty w wysokości 10 % dochodu, który będzie otrzymywał w ciągu kolejnych 15 lat, należy uznać za wyrażony prostym i zrozumiałym językiem w rozumieniu art. 5 dyrektywy 93/13, biorąc pod uwagę, że w chwili zawarcia umowy młody sportowiec nie dysponował jasnymi informacjami na temat wartości świadczonej usługi i kwoty do zapłaty za tę usługę, co umożliwiłoby mu ocenę konsekwencji finansowych, które mogą dla niego wyniknąć?

5) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie trzecie, czy warunek umowny, który przewiduje, że w zamian za świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery sportowca określonych w umowie, młody sportowiec zobowiązuje się do uiszczania opłaty w wysokości 10 % dochodu, który będzie otrzymywał w ciągu kolejnych 15 lat, należy zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 uznać za warunek, który powoduje znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, ponieważ postanowienie to nie wiąże wartości świadczonej usługi z kosztami ponoszonymi przez konsumenta?

6) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie piąte, czy orzeczenie sądu krajowego obniżające kwotę, którą konsument może być zobowiązany zapłacić na rzecz usługodawcy, do wysokości rzeczywistych kosztów poniesionych przez usługodawcę w związku ze świadczeniem usług na rzecz konsumenta na podstawie umowy, byłoby sprzeczne z wymogami art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13?

7) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie trzecie i w przypadku gdy warunek umowny, który przewiduje, że w zamian za świadczenie usług wsparcia rozwoju i kariery sportowca określonych w umowie, młody sportowiec zobowiązuje się do uiszczania opłaty w wysokości 10 % dochodu, który będzie otrzymywał w ciągu kolejnych 15 lat, nie podlega ocenie pod kątem nieuczciwego charakteru zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, czy sąd

krajowy, stwierdziwszy, że wysokość wynagrodzenia jest w sposób oczywisty nieproporcjonalna do wkładu wniesionego przez usługodawcę, może jednak uznać taki warunek umowny za nieuczciwy na podstawie prawa krajowego?

8) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie siódme, czy w przypadku umowy konsumenckiej zawartej w czasie, gdy art. 8a dyrektywy 93/13 nie wszedł jeszcze w życie, należy uwzględnić informacje przekazane przez państwo członkowskie Komisji Europejskiej na podstawie art. 8a tej dyrektywy w odniesieniu do przepisów przyjętych przez państwo członkowskie na podstawie art. 8 tej dyrektywy, a w przypadku odpowiedzi twierdzącej, czy właściwość sądów krajowych jest ograniczona przez informacje przekazane przez to państwo członkowskie na podstawie art. 8a dyrektywy 93/13, jeżeli państwo członkowskie wskazało, że jego ustawodawstwo nie wykracza poza minimalne normy ustanowione w tej dyrektywie?

9) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lub drugie, jakie znaczenie w świetle art. 17 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 24 tej karty dla stosowania przepisów transponujących przepisy dyrektywy 93/13 do prawa krajowego ma okoliczność, że w chwili zawarcia danej umowy o świadczenie usług obowiązującej przez piętnaście lat młody sportowiec był małoletni i w związku z tym umowa ta została zawarta przez jego rodziców w imieniu małoletniego, przewidując zobowiązanie tego ostatniego do zapłaty wynagrodzenia w wysokości 10 % wszystkich dochodów uzyskanych przez niego w okresie kolejnych 15 lat?

10) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze lub drugie, biorąc pod uwagę, że działalność sportowa wchodzi w zakres stosowania prawa Unii, czy umowa o świadczenie usług na okres piątnastu lat zawarta z małoletnim sportowcem – zawarta w jego imieniu przez jego rodziców – która zobowiązuje małoletniego do uiszczania opłaty w wysokości 10 % wszystkich dochodów przez okres kolejnych 15 lat, narusza prawa podstawowe ustanowione w art. 17 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 24 ust. 2 tej Karty?”

36. Uwagi na piśmie przedstawiły Trybunałowi spółka A, C, rząd łotewski oraz Komisja Europejska. Ci sami uczestnicy postępowania, jak również rodzice, którzy nie przedstawili uwag na piśmie, przedstawili uwagi ustne i udzielili odpowiedzi na pytania zadane ustnie przez Trybunał na rozprawie, która odbyła się w dniu 13 czerwca 2024 r.

IV. Analiza

A. W przedmiocie dopuszczalności niektórych pytań prejudycjalnych

37. Spółka A w swoich uwagach na piśmie podniosła niedopuszczalność pytań prejudycjalnych trzeciego, czwartego, piątego, siódmego, dziewiątego i dziesiątego ze względu na to, że, po pierwsze, w pytaniach od trzeciego do piątego sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o zastosowanie, a nie o wykładnię prawa Unii, w szczególności poprzez ocenę, z jednej strony, czy warunki ustalające wynagrodzenie należy objąć zakresem nie art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, ale art. 3 (pytanie trzecie), a z drugiej strony, czy są one zgodne z wymogami art. 5 i art. 3 ust. 1 tej dyrektywy (pytania czwarte i piąte), że, po drugie, pytanie siódme jest hipotetyczne, oraz w końcu, po trzecie, że pytania dziewiąte i dziesiąte są zbyt abstrakcyjne i stanowią wniosek o wydanie opinii doradczej.

38. W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w ramach współpracy pomiędzy nim a sądami krajowymi ustanowionej na mocy art. 267 TFUE wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się spór i który wobec tego musi przyjąć na siebie odpowiedzialność za wydane orzeczenie, należy ocena, w świetle konkretnych okoliczności sprawy, istotnego charakteru pytań skierowanych do Trybunału. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii lub ważności przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia. Wynika z tego, że pytanie prejudycjalne dotyczące prawa Unii korzysta z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odmowa Trybunału wydania orzeczenia w przedmiocie takiego pytania jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego albo prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione [9].

39. Tymczasem w niniejszej sprawie należy stwierdzić, że postanowienie odsyłające opisuje w wystarczająco szczegółowy sposób okoliczności faktyczne i prawne, w które wpisuje się rozpatrywana w postępowaniu głównym sprawa, a wskazówki dostarczone przez sąd odsyłający pozwalają na ustalenie zakresu przedstawionych pytań i stwierdzenie, że nie są one ani pozbawione związku z przedmiotem tego sporu, ani nie są hipotetyczne. W szczególności, po pierwsze, w odniesieniu do pytań prejudycjalnych od trzeciego do piątego, a także pytań dziewiątego i dziesiątego, z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że sąd odsyłający zastanawia się nad sensem i zakresem kilku przepisów dyrektywy 93/13, aby ustalić, czy może dokonać kontroli nieuczciwego charakteru spornego warunku umownego stosując tę dyrektywę. Sąd ten nie zwraca się zatem do Trybunału o zastosowanie tych przepisów do okoliczności faktycznych sprawy ani o zastąpienie własnej oceny jego oceną, czego w każdym razie nie mógłby uczynić [10]. Z drugiej strony, co się tyczy hipotetycznego charakteru siódmego pytania prejudycjalnego, który wynika zdaniem spółki A z tego, że w prawie łotewskim nie istnieje możliwość stwierdzenia, iż zwrot z inwestycji jest nadmierny, wystarczy przypomnieć, że w ramach postępowania przewidzianego w art. 267 TFUE funkcje Trybunału i sądu odsyłającego są jednoznacznie rozróżnione, a wykładnia przepisów krajowych należy wyłącznie do sądu odsyłającego [11].

40. W tych okolicznościach uważam, że wszystkie pytania prejudycjalne przedstawione przez sąd odsyłający są dopuszczalne.

B. Co do istoty

41. Sąd odsyłający, uznawszy, że kontekst faktyczny, w który wpisuje się sprawa w postępowaniu głównym, rodzi szereg pytań związanych z wykładnią i stosowaniem dyrektywy 93/13, postanowił zadać kilka pytań prejudycjalnych, które – pod względem tematycznym – dotyczą różnych aspektów tej dyrektywy i które można pogrupować w następujący sposób:

– zakres stosowania dyrektywy 93/13 (pytanie pierwsze);

[9] Zobacz podobnie wyrok z dnia 29 czerwca 2023 r., International Protection Appeals Tribunal i in. (Zamach w Pakistanie) (C-756/21, EU:C:2023:523, pkt 35, 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

[10] Zobacz podobnie wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, zwany dalej „wyrokiem Banco Primus", EU:C:2017:60, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

[11] Zobacz wyrok z dnia 15 stycznia 2013 r., Križan i in., C-416/10, EU:C:2013:8, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo.

– rozszerzenie zakresu stosowania w odniesieniu do minimalnego poziomu ochrony przyznanego na mocy tej dyrektywy (pytanie drugie) oraz sposób wdrażania prawa krajowego na mocy jej art. 8 (pytania siódme i ósme);

– traktowanie warunków umownych dotyczących „głównego przedmiotu umowy" lub „ceny i wynagrodzenia" w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy (pytanie trzecie);

– wymóg „przejrzystości" w rozumieniu art. 4 ust. 2 i art. 5 wspomnianej dyrektywy (pytanie czwarte);

– ocena „znaczącej nierównowagi" w ramach badania nieuczciwego charakteru warunku w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 (pytanie piąte);

– konsekwencje uznania warunku umownego za „nieuczciwy" na podstawie art. 6 ust. 1 tej dyrektywy (pytanie szóste);

– stosowanie postanowień Karty w ramach oceny nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (pytania dziewiąte i dziesiąte).

1. W przedmiocie zakresu stosowania dyrektywy 93/13 (pytanie pierwsze)

42. Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy warunki umowy zawartej pomiędzy, z jednej strony przedsiębiorcą prowadzącym działalność zawodową w zakresie rozwoju sportowców a z drugiej strony osobą małoletnią reprezentowaną przez rodziców, która w chwili zawarcia umowy nie wykonywała działalności zawodowej w dziedzinie sportu, są objęte zakresem stosowania dyrektywy 93/13.

43. W tym względzie C i jego rodzice, rząd łotewski oraz Komisja uważają, że taka umowa jest objęta zakresem stosowania tej dyrektywy, natomiast spółka A proponuje udzielenie odpowiedzi przeczącej, podnosząc zasadniczo w tym względzie, że przyszły charakter działalności zawodowej nie umniejsza zawodowego charakteru umowy.

44. Na wstępie należy przypomnieć, że celem dyrektywy 93/13, zgodnie z jej art. 1 ust. 1, jest zbliżenie przepisów państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych postanowień umownych w umowach zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem. Jest to zatem o horyzontalny akt ustawodawczy, którego celem jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów [12] poprzez ochronę ich przed nieuczciwymi warunkami zawartymi we wszystkich rodzajach umów zawieranych z przedsiębiorcami. W związku z tym dyrektywa ta ma zastosowanie do wszystkich sektorów działalności gospodarczej i co do zasady do wszystkich rodzajów umów sprzedaży i świadczenia usług zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem [13].

45. Następnie, jak podkreślał wielokrotnie Trybunał, system ochrony ustanowiony dyrektywą 93/13, oparty jest na założeniu, że konsument znajduje się na słabszej pozycji niż przedsiębiorca, zarówno pod względem siły przetargowej, jak i stopnia poinformowania, a w związku z tym godzi

[12] Zobacz art. 114 TFUE, który obecnie stanowi podstawę prawną dyrektywy 93/13, a także art. 169 TFUE i art. 38 karty.

[13] Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 listopada 2020 r., DelayFix, C-519/19, zwany dalej „wyrokiem DelayFix", EU:C:2020:933, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo; a także zawiadomienie Komisji – Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 2019, C 323, s. 4–92, zwane dalej „wytycznymi Komisji", s. 5).

się on na przedstawione przez przedsiębiorcę warunki umowne, na których treść nie może mieć wpływu [14]. Ze względu na tę słabszą pozycję konsumenta art. 6 ust. 1 tej dyrektywy przewiduje, że nieuczciwe warunki nie są dla niego wiążące. Jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, którego celem jest zastąpienie ustanowionej w umowie formalnej równowagi praw i obowiązków stron równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron [15].

46. Wynika z tego, że wspomniana dyrektywa ma na celu, po pierwsze, zaradzenie sytuacjom nierówności stron w zakresie warunków umownych, które mogą wynikać z asymetrii informacji i wiedzy fachowej [16] lub siły przetargowej [17] w odniesieniu do warunków umownych, a po drugie, zniechęcenie przedsiębiorców do stosowania nieuczciwych warunków w przyszłości [18].

47. To właśnie w świetle tych celów realizowanych przez dyrektywę 93/13 należy zbadać, czy sporna umowa wchodzi w zakres stosowania tej dyrektywy.

48. W tym względzie należy przypomnieć, że dyrektywa 93/13 ma zastosowanie, jak wynika z jej art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 1, do warunków zawartych w „umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem", które „nie były indywidualnie negocjowane". Jak zatem stanowi motyw dziesiąty tej dyrektywy, jednolite normy prawne dotyczące nieuczciwych warunków powinny odnosić się do „wszelkich umów" zawieranych pomiędzy „sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą]" a „konsumentem" w rozumieniu art. 2 lit. b) i c) wspomnianej dyrektywy [19]. W konsekwencji, aby umowa była objęta zakresem stosowania dyrektywy 93/13, konieczne jest, by jedną stroną umowy był „sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]" zdefiniowany w art. 2 lit. c) tej dyrektywy, a drugą „konsument" w rozumieniu art. 2 lit. b) tej dyrektywy. Innymi słowy, jeżeli mamy do czynienia z jednej strony z przedsiębiorcą i z drugiej strony z konsumentem, uznaje się, że umowa jest objęta dyrektywą 93/13.

49. W niniejszej sprawie pragnę zauważyć, po pierwsze, że o ile z akt sprawy przekazanych Trybunałowi wynika, że sporna umowa była „typową umową" zredagowaną za pomocą wcześniej przygotowanego formularza i była zawierana przez wielu innych młodych sportowców, o tyle spółka A twierdzi, iż sporny warunek został wynegocjowany indywidualnie [20]. Sąd odsyłający musi zatem orzec w tej kwestii, biorąc pod uwagę zasady rozkładu ciężaru dowodu określone w tym

[14] Zobacz wyrok z dnia 15 czerwca 2023 r., Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną) (C-520/21, EU:C:2023:478, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

[15] Zobacz wyrok z dnia 11 kwietnia 2024 r., Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

[16] Wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, (C-147/16, zwany dalej „wyrokiem Karel de Grote", EU:C:2018:320, pkt 59), który dotyczył nierówności między instytucją szkolnictwa a studentem ze względu na asymetrię informacji i wiedzy fachowej między tymi stronami.

[17] Zobacz na przykład wyrok z dnia 3 września 2015 r., Costea (C-110/14, zwany dalej „wyrokiem Costea", EU:C:2015:538, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo), w którym Trybunał podkreślił, że choćby uznane zostało, że adwokat reprezentuje wysoki poziom wiedzy fachowej, nie będzie to uzasadniać przyjęcia domniemania, iż nie jest on słabszą stroną w stosunku zawieranym z przedsiębiorcą.

[18] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in. (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, zwany dalej „wyrokiem Gutiérrez Naranjo i in.", EU:C:2016:980, pkt 63); z dnia 15 czerwca 2023 r., Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną) (C-520/21, zwany dalej „wyrokiem Bank M", EU:C:2023:478, pkt 58); a także opinia rzecznika generalnego G. Pitruzzelli w sprawie Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:405, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo). Zobacz także wytyczne Komisji, s. 9.

[19] Zobacz wyrok Karel de Grote (pkt 45 i 46).

[20] Dokładniej rzecz ujmując, spółka A podniosła, że C i jego rodzice mieli możliwość negocjowania umowy, ponieważ przed jej podpisaniem strony umowy spotykały się wielokrotnie, a konkretnie w ramach 4–5 spotkań. Niemniej jednak, spółka ta przyznała, że podczas tych spotkań nie podniesiono żadnej kwestii dotyczącej okresu obowiązywania umowy, wysokości przyszłych zobowiązań, takich jak na przykład wysokość należnego odszkodowania ani kwestii dotyczącej jakiegokolwiek innego postanowienia umownego, oraz że prowadzone rozmowy dotyczyły przede wszystkim koszykówki, infrastruktury, trenerów, warunków życia, żywienia itd.

względzie w art. 3 ust. 2 akapity pierwszy i trzeci dyrektywy 93/13, które stanowią w szczególności, że jeśli przedsiębiorca twierdzi, iż standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim [21].

50. Z drugiej strony, bezsporne jest, że sporna umowa została podpisana przez spółkę A, która działała jako „sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]" w rozumieniu art. 2 lit. c) tej dyrektywy. W tych okolicznościach pytanie pierwsze należy zatem rozumieć w ten sposób, że sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, po pierwsze, czy osobę fizyczną, taką jak C, która w chwili zawarcia umowy nie wykonywała działalności zawodowej w danej dyscyplinie sportowej, lecz która następnie została sportowcem zawodowym, należy uznać w ramach tej umowy za „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. c) wspomnianej dyrektywy. ze względu na to, że rzeczona umowa jest objęta zakresem stosowania ratione personae tej dyrektywy (**a**.), a po drugie, czy sam przedmiot umowy, który zdaniem spółki A należałoby uznać za „część umów „obiecującego młodego" sportowca" może stanowić wyjątek od zakresu stosowania ratione materiae dyrektywy 93/13, uzasadniając tym samym niestosowanie jej przepisów (**b**).

a) W przedmiocie zakresu stosowania ratione personae dyrektywy 93/13

51. Po pierwsze, jeżeli chodzi o stosowanie *ratione personae* dyrektywy 93/13, a dokładniej pojęcia „konsumenta", przypominam, że art. 2 lit. b) tej dyrektywy rozumie przez „konsumenta" „każdą osobę fizyczną", która w umowach objętych tą dyrektywą działa „w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem [jej działalnością gospodarczą i zawodową]". Ten sam artykuł w lit. c) nadaje pojęciu „sprzedawcy lub dostawcy [przedsiębiorcy]" szeroką definicję, zgodnie z którą „sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]" oznacza „każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych [tą] dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu [w ramach własnej działalności gospodarczej lub zawodowej], bez względu na to, czy należy do sektora publicznego, czy prywatnego".

52. Wynika z tego, że dyrektywa 93/13 definiuje umowy, do jakich ma zastosowanie poprzez odniesienie do charakteru, w jakim występują strony umowy, w zależności od tego, czy działają oni w ramach swojej działalności gospodarczej, a nie do ich tożsamości [22]. Podejście to, często określane jako „funkcjonalne", odpowiada bowiem koncepcji, przypomnianej już w pkt 45 niniejszej opinii, na jakiej oparty jest system ochrony wprowadzony dyrektywą, a mianowicie, że konsument znajduje się *na pozycji słabszej* w stosunku do sprzedawcy lub dostawcy, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i stopnia poinformowania [23].

53. Wynika z tego, że uznanie za „konsumenta" należy oceniać indywidualnie w odniesieniu do konkretnej umowy, z uwzględnieniem charakteru i przedmiotu tej umowy oraz okoliczności, że dyrektywa 93/13 ma na celu ochronę konsumentów jako strony słabszej [24]. W celu uznania danej osoby za „konsumenta" konieczne jest zatem zbadanie równowagi możliwości między stronami w stosunku do danej umowy. Czynnikami typowymi są asymetria informacji, fachowa wiedza i siła negocjacyjna.

[21] Wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., Banco Santander (Odniesienie do oficjalnego wskaźnika) (C-265/22, zwany dalej „wyrokiem Banco Santander I", EU:C:2023:578, pkt 62).

[22] Zobacz podobnie wyroki: Karel de Grote (pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo); DelayFix (pkt 53, 54 i przytoczone tam orzecznictwo). Zobacz ogólniej w przedmiocie pojęcia „konsumenta": M. Djurovic „The Average Consumer", *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016, s. 25 i 26.

[23] Zobacz wyrok Karel de Grote (pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

[24] Zobacz podobnie wytyczne Komisji, s. 11.

54. Jednocześnie pojęcie „konsumenta” jest obiektywne i odzwierciedla jego ogólnie słabszą pozycję w porównaniu z przedsiębiorcą. Obiektywny charakter oznacza, że pojęcie to jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy i informacji, jakim dana osoba rzeczywiście dysponuje [25]. Jak orzekł Trybunał, użycie abstrakcyjnego kryterium odniesienia do kontroli przejrzystości warunku umownego pozwala uniknąć uzależnienia tej kontroli od złożonego zbioru czynników subiektywnych, których ustalenie jest trudne, a wręcz niemożliwe [26].

55. W niniejszej sprawie, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, bezsporne jest, że w chwili zawarcia spornej umowy kariera C jeszcze się nie rozpoczęła, ponieważ żaden zawodowy klub go nie zatrudnił. Istnieje zatem zasadniczo nierówność między spółką A i C ze względu na asymetrię informacji i fachowej wiedzy między tymi stronami. Taka spółka dysponuje bowiem co do zasady stałą strukturą, wyspecjalizowanym doradztwem prawnym i fachową wiedzą, które niekoniecznie są w dyspozycji młodego sportowca działającego w celach prywatnych, który nie był zawodowym graczem w chwili zawierania umowy i który incydentalnie jest skonfrontowany z taką umową. Uzasadnione wydaje się zatem założenie, że C, tym bardziej z uwagi na swoją małoletniość, obiektywnie znajdował się w słabszej pozycji w porównaniu do spółki A. Po pierwsze, C nie posiadał takiego samego poziomu wiedzy jak ta spółka w stosunku do różnych usług przewidzianych w umowie, a po drugie, miał słabą siłę negocjacyjną, w szczególności ze względu na fakt, że w chwili zawarcia umowy spółka A wydawała się być jedyną spółką świadczącą tego rodzaju usługi związane z rozwojem sportu na Łotwie [27]. Jednakże do sądu odsyłającego należeć będzie również zbadanie, czy owa nierównowaga sił między spółką A i C została zrównoważona przez okoliczność, że C był reprezentowany przez rodziców, a ojciec, zgodnie z ustnymi uwagami spółki A, był w chwili zawierania spornej umowy trenerem koszykówki. W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał stwierdził, iż nawet jeśli konkretny „konsument” posiada większe wiedzę i doświadczenie, nie stoi to jednak na przeszkodzie byciu „konsumentem” w rozumieniu dyrektywy 93/13 [28].

56. Ze wszystkich okoliczności wymienionych w poprzednim punkcie wynika, że co do zasady C w chwili zawarcia spornej umowy działał jako „konsument” w rozumieniu dyrektywy 93/13 i że w związku z tym jej przepisy powinny mieć zastosowanie do tej umowy.

57. Wniosku tego nie podważa moim zdaniem fakt, że status „konsumenta” sportowca zmienił się po zawarciu wspomnianej umowy w „przedsiębiorcę” sportowca w rozumieniu art. 2 lit. c) tej dyrektywy. Podobnie jak sąd odsyłający uważam, że w szczególnym kontekście prawa konsumenckiego zmiana ta nie jest istotna dla oceny charakteru stosunku prawnego istniejącego między obiema stronami. Tak więc w przeciwieństwie do sytuacji, które dotyczą stosowania przepisów prawnych w sprawach ustalania jurysdykcji [29], jeśli chodzi o zakres stosowania prawa konsumenckiego, nie ma moim zdaniem znaczenia, że działalność młodych sportowców

[25] Zobacz podobnie wyrok z dnia 21 marca 2019 r. Pouvin i Dijoux (C-590/17, zwany dalej „wyrokiem Pouvin i Dijoux”, EU:C:2019:232, pkt24, 25 i 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

[26] Zobacz wyrok z dnia 4 lipca 2024 r., Caixabank i in. (Kontrola przejrzystości w powództwie zbiorowym) (C-450/22, zwany dalej „wyrokiem Caixabank”, EU:C:2024:577, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

[27] Stwierdzenie to opiera się wyłącznie na twierdzeniach spółki A przedstawionych podczas rozprawy, które powinny zostać zweryfikowane przez sąd odsyłający.

[28] Zobacz wyroki: Pouvin i Dijoux (pkt 25–28); Costea (pkt 21).

[29] Zobacz wyroki: z dnia 25 stycznia 2018 r., Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, pkt 31, 38, 39 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 10 grudnia 2020 r., Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, pkt 40, 41). Jak bowiem wyjaśniła Komisja, w innych dziedzinach prawa Unii, takich jak przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1), nie jest wykluczone, aby sąd krajowy mógł wziąć pod uwagę ewentualną „zmianę” statusu konsumenta w okresie obowiązywania umowy, na przykład w przypadku umów o świadczenie usług obejmujących dłuższy okres, w tym sensie, że zawarta przez konsumenta umowa może ulec zmianie, przechodząc z korzystania z usługi do celów wyłącznie prywatnych, na działalność wyłącznie zawodową i w konsekwencji osoba fizyczna może tym samym utracić status „konsumenta”.

w dyscyplinie, do której odnosi się umowa, nabrała później charakteru zawodowego. Jest tak również przy założeniu, że młody sportowiec korzystał z usług świadczonych przez przedsiębiorcę wyłącznie w celu zdobycia kwalifikacji zawodowych, okolicznością istotną jest to, że w chwili zawarcia spornej umowy młody sportowiec nie był przedsiębiorcą.

58. Po pierwsze bowiem, zgodnie bowiem z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 „nieuczciwy charakter warunków umownych jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, *w momencie zawarcia umowy*, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy”[30]. Jak potwierdził Trybunał, to zatem data zawarcia umowy ma znaczenie dla oceny nieuczciwego charakteru warunku, w związku z czym możliwość zastosowania rzeczonej dyrektywy należy oceniać na tenże moment, niezależnie od wszelkich późniejszych zmian statusu „konsumenta” w status „przedsiębiorcy”. Każda inna, bardziej „dynamiczna” wykładnia statusu „konsumenta”, która polegałaby na twierdzeniu, że można go utracić z upływem czasu, byłaby sprzeczna z samym brzmieniem tego przepisu.

59. Po drugie, wykładnia ta byłaby również zgodna z celem realizowanym przez dyrektywę 93/13, ponieważ to w chwili zawarcia umowy, która zbiega się z ewentualną niekorzystną sytuacją w stosunku do przedsiębiorcy, umowa może wywoływać nawet długoterminowe skutki niekorzystne dla konsumenta.

b) W przedmiocie zakresu stosowania ratione materiae dyrektywy 93/13

60. Po drugie, co się tyczy zakresu ratione materiae dyrektywy 93/13, a dokładniej kwestii, czy można z niej wyłączyć umowę „obiecującego młodego” sportowca, należy przypomnieć, że dyrektywa ta ma zastosowanie do „wszelkich umów” zawartych między przedsiębiorcami a konsumentami we wszystkich sektorach działalności gospodarczej[31] i że decydującym kryterium dla celów stosowania wspomnianej dyrektywy jest charakter, w jakim występowały strony w chwili zawarcia umowy, a nie przedmiot spornej umowy, który co do zasady nie ma znaczenia dla określenia zakresu stosowania tej dyrektywy[32]. Zasada ta zawiera jednak pewne wyjątki[33].

61. Po pierwsze, art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyłącza z zakresu jej stosowania „[w]arunki umowy odzwierciedlające [bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu”. W tym względzie Trybunał orzekł, że w świetle – w szczególności – celu wskazanej dyrektywy, polegającego na ochronie konsumentów przed nieuczciwymi warunkami występującymi w umowach zawieranych przez konsumentów z przedsiębiorcami, wyjątek ustanowiony w art. 1 ust. 2 tej dyrektywy podlega

30 Wyróżnienie moje. Zobacz podobnie wyroki: Caixabank (pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo); DelayFix (pkt 60).

31 Zobacz pkt 44 niniejszej opinii.

32 Zobacz podobnie wyrok Pouvin i Dijoux (pkt 24, 25, 30 i przytoczone tam orzecznictwo). Należy jednak stwierdzić, że przy opracowywaniu projektu dyrektywy Komisja przeanalizowała w różnych państwach członkowskich niektóre rodzaje standardowych umów oferowanych konsumentom, takie jak umowy sprzedaży, umowy najmu samochodów, umowy dotyczące niektórych usług bankowych i ubezpieczeniowych, umowy dotyczące różnych rodzajów usług turystycznych (wynajem domów, kluby wakacyjne, imprezy turystyczne, time-sharing itd.), umowy przewozu lotniczego [warunki umowne zalecane przez International Air Transport Association (IATA) (Międzynarodowe Zrzeszenie Przewoźników Powietrznych)] oraz umowy o świadczenie usług użyteczności publicznej. Badania te wykazały nie tylko wszechobecność nieuczciwych postanowień w ogólnych warunkach umownych stosowanych przez przedsiębiorstwa, ale również niemożliwość ich uzyskania przed zawarciem umowy [zob. sprawozdanie Komisji z dnia 27 kwietnia 2000 r. w sprawie stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG (COM(2000) 248 wersja ostateczna), s. 9].

33 Zobacz postanowienie z dnia 19 listopada 2015 r., Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

wykładni ścisłej, tak aby zagwarantować jej skuteczność (*effet utile*)[34]. Ponadto Trybunał przypomniał, że w każdym razie warunek umieszczony w umowie zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem jest wyłączony z zakresu stosowania tej dyrektywy wyłącznie wtedy, gdy warunek ten odzwierciedla treść bezwzględnie obowiązującego przepisu ustawowego lub wykonawczego w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 w związku z motywem trzynastym tej dyrektywy. Wyłączenie to jest bowiem uzasadnione tym, że można rozsądnie zakładać, iż ustawodawca krajowy ustanowił równowagę pomiędzy ogółem praw i obowiązków stron określonych umów, której zachowanie było wyraźnym zamiarem prawodawcy Unii[35].

62. Po drugie, w motywie dziesiątym dyrektywy 93/13 dodano, że „dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich". Podobnie jak w przypadku wyłączenia przewidzianego w art. 1 ust. 2 tej dyrektywy, *ratio legis* wyłączenia tego rodzaju umów opiera się na okoliczności, że *lex specialis*, który reguluje wszystkie te umowy, pozwala na wyeliminowanie ewentualnych asymetrii między prawami i obowiązkami stron.

63. W niniejszej sprawie spółka A podnosi, że sporna umowa wchodzi w zakres przepisów krajowych dotyczących umów „młodych obiecujących" sportowców i że w związku z tym przepisy dyrektywy 93/13 nie mają zastosowania. W świetle powyższych rozważań do sądu odsyłającego należy zbadanie treści tych przepisów w celu ustalenia, czy warunki rozpatrywanej umowy odzwierciedlają bezwzględnie obowiązujące normy, które miałyby zastosowanie w niniejszej sprawie, tak aby umożliwić w sposób abstrakcyjny usunięcie ewentualnej nierównowagi między „młodymi obiecującymi" sportowcami a przedsiębiorcami i wyłączyć z zakresu stosowania tej dyrektywy niektóre warunki, w szczególności sporny warunek rozpatrywanej umowy dotyczące wynagrodzenia. Czyniąc to, sąd ten będzie musiał jednak wziąć pod uwagę poniższe czynniki. Przede wszystkim taki wyjątek od stosowania wspomnianej dyrektywy należy moim zdaniem interpretować w sposób zawężający[36]. Następnie, co się tyczy bezwzględnie obowiązującego charakteru przepisów krajowych, zgodnie z orzecznictwem Trybunału w celu wyłączenia stosowania tej dyrektywy wspomniany sąd będzie zobowiązany upewnić się, że mają one między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru i mają charakter względnie obowiązujący (mają domyślne zastosowanie) w braku odmiennego porozumienia między nimi[37]. Ponadto sąd ten powinien wziąć pod uwagę okoliczność, że w przypadku gdy oprócz dyrektywy 93/13 zastosowanie mają inne przepisy prawa krajowego, należy zasadniczo wspierać wykładnię, która w jak największym stopniu zapewnia skuteczność (*effet utile*) tej dyrektywy[38]. Wreszcie nic nie stoi na przeszkodzie, jak zostanie wykazane poniżej, aby przy ocenie przejrzystości i nieuczciwego charakteru warunków umownych w ramach wspomnianej dyrektywy uwzględnić okoliczność, że istnieją inne przepisy[39].

[34] Zobacz wyrok z dnia 30 maja 2024 r., Raiffeisen Bank (C-176/23, zwany dalej „wyrokiem Raiffeisen Bank", EU:C:2024:443, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

[35] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236, pkt 52–54 i przytoczone tam orzecznictwo) Riaiffeisen Bank (pkt 22–24 i przytoczone tam orzecznictwo).

[36] Zobacz podobnie wytyczne Komisji (s. 12).

[37] Zobacz wyrok z dnia 3 kwietnia 2019 r., Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).

[38] Zobacz analogicznie wytyczne Komisji (s. 15, 16), które zawierają wykaz innych przepisów prawa Unii, które mogą być stosowane równolegle.

[39] Zobacz na przykład pkt 2 ostatnie zdanie sentencji wyroku z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144), w odniesieniu do stwierdzenia nieuczciwego charakteru.

64. Mając na względzie powyższe rozważania, proponuję, aby na pytanie pierwsze odpowiedzieć, że art. 1 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że umowa o świadczenie usług rozwoju sportowego i wsparcia w karierze zawarta pomiędzy, z jednej strony przedsiębiorcą prowadzącym działalność zawodową w zakresie rozwoju i szkolenia sportowców, a z drugiej strony osobą małoletnią, która była reprezentowana przez rodziców i która nie wykonywała działalności zawodowej w dziedzinie sportu w chwili zawarcia umowy, zasadniczo jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 93/13, o ile spełnione są pozostałe przesłanki stosowania określone w tej dyrektywie.

2. W przedmiocie rozszerzenia minimalnego poziomu ochrony przyznanego dyrektywą 93/13 (pytanie drugie)

65. Poprzez pytanie drugie, zadane na wypadek udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie, czy dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie rozszerzeniu jej zakresu stosowania wyłącznie w drodze orzecznictwa, tak aby możliwe było zastosowanie jej przepisów do umów nieobjętych zakresem stosowania tej dyrektywy.

66. W świetle proponowanej przeze mnie odpowiedzi na pytanie pierwsze, uważam, że analizowanie pytania drugiego nie jest konieczne.

67. W każdym razie i dla kompletności wywodu, jak wynika z proponowanej przeze mnie odpowiedzi na pytanie pierwsze, dyrektywa 93/13 dotyczy wyłącznie umów zawartych pomiędzy „sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą]" a „konsumentem", a zatem, *a contrario*, nie ma ona zastosowania do umów, w których konsument nie bierze udziału. Jednakże jeśli chodzi o częściową i minimalną harmonizację, nic nie stoi na przeszkodzie, aby państwa członkowskie rozszerzyły zakres stosowania przepisów krajowych transponujących dyrektywę 93/13 na inne umowy, takie jak na przykład umowy zawarte pomiędzy dwoma „konsumentami", lub przeciwnie, pomiędzy dwoma „przedsiębiorcami"[40]. Trybunał potwierdził bowiem, że państwa członkowskie zachowują w szczególności możliwość stosowania przepisów tej dyrektywy jako przepisów prawa krajowego do sytuacji, które nie wchodzą w zakres stosowania owej dyrektywy, pod warunkiem że jest to zgodne z celami przyświecającymi tej dyrektywie i z traktatami[41]. Państwa członkowskie mogą w szczególności postanowić o rozszerzeniu stosowania przepisów wspomnianej dyrektywy na osoby prawne lub fizyczne, które nie są konsumentami w rozumieniu tej dyrektywy. Stosowanie jej przepisów w dziedzinach, które nie są objęte jej zakresem stosowania, pozostaje w kompetencji państw członkowskich zgodnie z prawem Unii[42]. Ponadto

[40] Jeżeli na przykład jeden przedsiębiorca znajduje się w korzystniejszej sytuacji niż drugi. Taka sytuacja pozostaje jednak hipotetyczna, ponieważ wydaje się, że nie dokonano takiego rozszerzenia w ustawodawstwie krajowym państw członkowskich (zob. załącznik II do wytycznych Komisji, który zawiera przegląd zgłoszeń na podstawie art. 8a dyrektywy 93/13).

[41] Zobacz analogicznie wyroki: z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 32–38 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 21 grudnia 2021 r.,Trapeza Peiraios (C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

[42] Zobacz wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r.,Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 34).

takie „rozszerzenie" zakresu stosowania dyrektywy 93/13, czy to dokonane *ope legis*, czy też w drodze orzecznictwa [43], stanowi kwestię podlegającą wyłącznie prawu krajowemu danego państwa członkowskiego.

3. W przedmiocie stosowania art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 (pytanie trzecie)

68. Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy warunek umowny, który w szczególności określa kwotę wynagrodzenia za usługę przewidzianą w rozpatrywanej umowie, jest objęty zakresem stosowania art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 jeżeli w chwili zawarcia tej umowy przepis ten nie został jeszcze transponowany do krajowego porządku prawnego [44].

69. W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych „nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub [świadczonych] usług, o ile warunki [postanowienia] te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem" innymi słowy, o ile warunki te spełniają wymogi przejrzystości określone w tej dyrektywie. Jak orzekł Trybunał, ponieważ wszystkie warunki, o których mowa w tym przepisie, objęte są dziedziną uregulowaną w dyrektywie, nie podlegają one ocenie ich nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1 wspomnianej dyrektywy wyłącznie w przypadku, gdy właściwy sąd krajowy na podstawie badania indywidualnego miałby uznać, że zostały sformułowane przez przedsiębiorcę prostym i zrozumiałym językiem [45].

70. Przepis ten ma wyłącznie ustalić warunki i zakres kontroli treści warunków umownych, które nie były przedmiotem indywidualnych negocjacji i opisują podstawowe świadczenia w umowach zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem [46]. W związku z tym, jeżeli warunek umowny dotyczy określenia głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia, ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie jest konieczna, o ile warunek ten jest sformułowany prostym i zrozumiałym językiem [47].

71. W drugiej kolejności, w odniesieniu do transpozycji tego przepisu do prawa krajowego Trybunał uznał, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby państwo członkowskie utrzymało lub przyjęło w całej dziedzinie regulowanej w dyrektywie, w tym art. 4 ust. 2, przepisów bardziej rygorystycznych niż przewidziane w samej dyrektywie, pod warunkiem że mają one na celu zapewnienie wyższego stopnia ochrony konsumenta [48]. Warunki, o których mowa w art. 4 ust. 2,

[43] W tym względzie w wyroku z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés (C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 69), Trybunał orzekł, że o ile orzecznictwo sądu najwyższego [w tej sprawie Tribunal Supremo (sądu najwyższy, Hiszpania)] nie wydaje się oczywiście należeć do bardziej surowych przepisów, jakie mogą zostać przyjęte przez państwa członkowskie w celu zapewnienia większego poziomu ochrony konsumenta na podstawie art. 8 tej dyrektywy, ponieważ w szczególności, orzecznictwo to nie wydaje się mieć mocy ustawy ani stanowić źródła prawa w hiszpańskim porządku prawnym, o tyle jednak prawdą jest, że wypracowanie kryterium orzeczniczego takiego jak wskazane przez owy sąd najwyższy wpisuje się w cel ochrony konsumentów zamierzony przez wspomnianą dyrektywę. W rzeczywistości bowiem z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także z ogólnej systematyki owej dyrektywy wynika, że dyrektywa ta bardziej niż do zagwarantowania równowagi umownej pomiędzy prawami i obowiązkami stron umowy zmierza raczej do unikania naruszenia równowagi pomiędzy tymi prawami i obowiązkami ze szkodą dla konsumentów. Zobacz także wyrok z dnia 14 marca 2019 r., Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 60–64).

[44] Transpozycja art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 do prawa łotewskiego została bowiem dokonana dopiero później, a mianowicie w 2014 r. Ponadto z załącznika II do wytycznych Komisji wynika, że łotewskie ustawodawstwo krajowe nie wykracza poza minimalną normę określoną w dyrektywie 93/13.

[45] Wyroki: z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, zwany dalej „wyrokiem Caja de Ahorros", EU:C:2010:309, pkt 32); z dnia 21 marca 2024 r., Profi Credit Bulgaria (Usługi dodatkowe związane z umową o kredyt) (C-714/22, EU:C:2024:263, pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

[46] Wyrok Caja de Ahorros (pkt 34).

[47] Wyrok Caja de Ahorros (pkt 40–44).

[48] Wyrok Caja de Ahorros (pkt 40).

są bowiem jak najbardziej objęte dziedziną regulowaną w dyrektywie i w konsekwencji jej art. 8, który pozwala państwom członkowskim na przyjęcie bardziej rygorystycznych przepisów w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony konsumenta, stosuje się również do art. 4 ust. 2[49]. W tym względzie Trybunał wyjaśnił, że dla konkretnego zapewnienia celów ochrony konsumentów określonych w dyrektywie 93/13 każda transpozycja wspomnianego art. 4 ust. 2 powinna być pełna, wobec czego zakaz dokonywania oceny nieuczciwego charakteru warunków dotyczy wyłącznie tych, które zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem[50].

72. Wynika z tego, że w przypadku braku transpozycji art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 sąd krajowy w każdej sytuacji w ramach sporu dotyczącego umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem może dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku, który nie był negocjowany indywidualnie, dotyczącego w szczególności głównego przedmiotu i relacji ceny lub wynagrodzenia umowy, nawet w przypadkach, w których warunek ten został sformułowany wcześniej przez przedsiębiorcę prostym i zrozumiałym językiem[51]. Przewidując możliwość pełnej kontroli sądowej nieuczciwego charakteru warunków, taki wybór pozwala zgodnie z art. 8 dyrektywy zapewnić konsumentowi wyższy stopień ochrony niż ustanowiony w dyrektywie[52].

73. W niniejszej sprawie, zważywszy na to, że sporna umowa będąca przedmiotem postępowania głównego została zawarta w 2009 r., a art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 został transponowany do prawa łotewskiego dopiero w 2014 r., sąd krajowy, taki jak sąd odsyłający, powinien zatem w każdym wypadku mieć możliwość dokonania oceny nieuczciwego charakteru warunku tej umowy, niezależnie od tego, czy podobny warunek dotyczy przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia z jednej strony do dostarczonych w zamian towarów lub świadczonych usług z drugiej strony, i to nawet jeśli przedsiębiorca wyraził go wcześniej prostym i zrozumiałym językiem[53].

74. W świetle powyższych rozważań na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że jeżeli w chwili zawarcia spornej umowy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie został transponowany do prawa wewnętrznego, sąd krajowy powinien w każdym wypadku mieć możliwość dokonania oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umownego w rozumieniu art. 3 tej dyrektywy, niezależnie od tego, czy dotyczy on głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny z jednej strony, i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub świadczonych usług, z drugiej, i to nawet jeśli przedsiębiorca sformułował go wcześniej prostym i zrozumiałym językiem.

[49] Wyrok Caja de Ahorros (pkt 35).

[50] Za niekompletne bowiem uznano uregulowania krajowe, które wyłączały jakąkolwiek możliwość kontroli sądowej warunków określających podstawowe świadczenia w umowach zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeżeli ich sformułowanie było niejasne i niejednoznaczne, w wyniku czego konsument nie miał żadnej możliwości podniesienia nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego określenia głównego przedmiotu umowy oraz relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub świadczonych usług [wyrok Caja de Ahorros (pkt 37, 38), który odnosi się do wyroku z dnia 10 maja 2001 r., Komisja/Niderlandy (C-144/99, EU:C:2001:257)]. Zobacz także wytyczne Komisji (s. 23 i przypis 147), a także załącznik II do nich, zawierający wykaz państw członkowskich, których prawo krajowe rozszerzyło zakres oceny nieuczciwego charakteru na warunki umowne dotyczące określenia głównego przedmiotu umowy i relacji ceny lub wynagrodzenia, bez względu na to, czy warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

[51] Zobacz podobnie wyrok Caja de Ahorros (pkt 41, 42).

[52] Zobacz podobnie wyrok Caja de Ahorros (pkt 43).

[53] Odpowiedź ta opiera się na założeniu, że ustawa transponująca art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie ma zastosowania z mocą wsteczną.

4. W przedmiocie wymogu „przejrzystości" w rozumieniu art. 5 dyrektywy 93/13 (pytanie czwarte)

75. Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy – a jeśli tak, to pod jakimi warunkami – postanowienie umowne, takie jak sporne w postępowaniu głównym, przewidujące, że za świadczenie usług rozwoju sportowego i wsparcia w karierze sportowiec zobowiązuje się do zapłaty wynagrodzenia w wysokości 10 % jego dochodów uzyskanych w ciągu kolejnych 15 lat, należy uznać za sformułowane w sposób „jasny i zrozumiały" w rozumieniu art. 5 dyrektywy 93/13.

76. Dokładniej pytanie to dotyczy zakresu i charakteru przejrzystości, jaką powinien cechować się każdy warunek, który nie jest nieuczciwy. W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 5 dyrektywy 93/13, po pierwsze, w przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem, a po drugie, wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta".

77. Co się tyczy wymogu przejrzystości warunków umownych wynikającego z art. 5 dyrektywy 93/13 lub jej art. 4 ust. 2, Trybunał podkreślił, że wymogu tego nie można zawężać do zrozumiałości tych warunków pod względem formalnym i gramatycznym, lecz przeciwnie, z uwagi na to, że ustanowiony przez wspomnianą dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, między innymi ze względu na stopień poinformowania, ów wymóg wyrażenia warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem i w konsekwencji przejrzystości musi podlegać wykładni rozszerzającej [54].

78. Wspomniany wymóg przejrzystości oznacza zatem nie tylko to, że dany warunek umowny powinien być zrozumiały dla konsumenta pod względem formalnym i gramatycznym [55], ale również to, że ów warunek powinien umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu przeciętnemu konsumentowi zrozumienie, w jaki konkretnie sposób warunek ten funkcjonuje, a tym samym dokonanie oceny w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria potencjalnie istotnych konsekwencji ekonomicznych takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych [56].

79. Wobec powyższego wymóg, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje on także nakaz, aby umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem

[54] Zobacz wyroki: Caixabank (pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in. (C-186/16, zwany dalej „wyrokiem Andriciuc", EU:C:2017:703, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 72).

[55] Co oznacza, po pierwsze, że konsument miał faktyczną możliwość zapoznania się z warunkiem umownym przed zawarciem umowy, oraz po drugie, że poszczególne warunki są zrozumiałe, biorąc pod uwagę jasność ich brzmienia i specyfikę zastosowanej terminologii, oraz w stosownym przypadku, inne warunki umowne, które należy rozpatrywać łącznie. W tym względzie należy wziąć pod uwagę również sytuację lub punkt widzenia konsumentów, do których kierowane są istotne postanowienia umowne [wyrok z dnia 23 kwietnia 2015 r., Van Hove, (C-96/14, EU:C:2015:262, pkt 48, 50)].

[56] Zobacz wyroki: z dnia 18 listopada 2021 r. A.S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo); Caixabank (pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo). Trybunał doprecyzował wymogi przejrzystości, w szczególności w odniesieniu do warunków umownych, które mają zasadnicze znaczenie dla zakresu obowiązków, jakie konsumenci przyjmują na siebie, na przykład w odniesieniu do postanowień umownych istotnych dla ustalenia płatności, jakich konsumenci muszą dokonywać na podstawie umowy kredytu. Niektóre z tych wyroków dotyczą w szczególności umów o kredyt hipoteczny (denominowanych) w walucie obcej lub indeksowanych do waluty obcej [zob. wytyczne Komisji, (s. 26, 27)].

przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria wypływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne [57].

80. W niniejszej sprawie sąd odsyłający wskazuje, że w chwili zawarcia spornej umowy C nie dysponował w odniesieniu do wartości świadczonej usługi i kwoty do zapłaty w zamian wszystkimi jasnymi informacjami, dzięki którym mógłby być w stanie ocenić konsekwencje ekonomiczne, jakie mogłyby z niej wyniknąć. O ile prawdą jest, że do Trybunału nie należy dokonywanie takiej oceny, o tyle jednak dla oceny przejrzystości danego warunku umownego wydają mi się istotne poniższe elementy.

81. Po pierwsze, uważam, że bezsporne jest, iż warunek dotyczący wynagrodzenia jest łatwy do zrozumienia dla „właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta” [58], zarówno pod względem formalnym i gramatycznym, jak i z punktu widzenia obliczenia związanego z wynagrodzeniem należnym spółce A od C. Wydaje mi się bowiem, że nie zakwestionowano, iż C i jego rodzice byli w stanie zrozumieć konkretne działanie tego warunku na podstawie precyzyjnego kryterium (w niniejszym przypadku obliczenie wynagrodzenia jest proste, ponieważ wynosi ono „10 % wszystkich dochodów netto uzyskanych w okresie obowiązywania umowy”, czyli z góry określonym okresie piętnastu lat i zrozumiałe (w niniejszej sprawie nie ma żadnego odniesienia do takich elementów, które czyniły bardziej skomplikowaną metodę obliczania, jak ewentualna indeksacja). W związku z tym wydaje się, że nie ma żadnych wątpliwości co do tego, że sportowiec był w stanie zrozumieć zastosowaną metodę obliczeniową, przy założeniu oczywiście, że spółka A rzeczywiście wyjaśniła, co stanowi „wszystkie dochody netto”.

82. Po drugie, biorąc pod uwagę, że określenie dokładnej kwoty wynagrodzenia było obiektywnie niemożliwe ze względu na to, że zależy ona od kwoty przyszłych dochodów C, wymóg przejrzystości – jak orzekł Trybunał – należy oceniać w odniesieniu do informacji, którymi przedsiębiorca dysponował w chwili zawarcia umowy z konsumentem. Nie można zatem wymagać od przedsiębiorcy, aby poinformował konsumenta o ostatecznych skutkach finansowych jego zobowiązania, które zależą od zdarzeń przyszłych, nieprzewidywalnych i niezależnych od woli tego przedsiębiorcy [59].

83. Po trzecie, w tym względzie Trybunał orzekł, że niemniej jednak informacje, które przedsiębiorca ma obowiązek przekazać przed zawarciem umowy, powinny umożliwić konsumentowi podjęcie rozważnej i w pełni świadomej decyzji, z jednej strony o możliwości zaistnienia takich zdarzeń, a z drugiej strony o konsekwencjach, jakie mogą one wywołać [60]. Do sądu krajowego należy zatem dokonanie oceny z uwzględnieniem wszystkich istotnych okoliczności towarzyszących zawarciu tej umowy, czy informacje przekazane przez przedsiębiorcę przed jej zawarciem umożliwiły konsumentowi, będącemu właściwie poinformowanym konsumentem, podjęcie rozważnej i w pełni świadomej decyzji przy pełnej wiedzy o konsekwencjach, jakie pociąga za sobą zawarcie tej umowy. W tym względzie do sądu krajowego należeć będzie w szczególności dokonanie oceny, czy spółka A podała do wiadomości

[57] Zobacz. wyrok Andriciuc, (pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

[58] Mianowicie kryterium oceny zastosowane w ramach analizy dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych (zob. motyw 18 tej dyrektywy).

[59] Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej) (C-395/21, zwany dalej „wyrokiem D.V.”, EU:C:2023:14, pkt 43).

[60] Zobacz analogicznie wyrok D.V. (pkt 42, 43 i przytoczone tam orzecznictwo).

C całą szeroką gamę oferowanych usług[61] oraz czas ich trwania, w taki sposób, że C mógł oszacować ich wartość w całości w stosunku do potencjalnie należnego tej spółce wynagrodzenia, ponieważ logicznie to właśnie na podstawie tych dwóch elementów została podjęta decyzja o związaniu się umową ze wspomnianą spółką.

84. W świetle całości powyższych rozważań na pytanie czwarte trzeba odpowiedzieć, iż art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że okoliczność, iż wymóg, aby warunki umowne były sformułowane „prostym i zrozumiałym językiem", zobowiązuje spółkę, która świadczy usługi rozwoju sportowego i wsparcia w karierze, do dostarczenia młodemu sportowcowi informacji wystarczających do podjęcia świadomej decyzji opartej na dokładnych danych, w związku z czym warunek umowny powinien być nie tylko zrozumiały z formalnego i gramatycznego punktu widzenia, ale także powinien pozwalać konsumentowi na pełne zrozumienie, po pierwsze, znaczących konsekwencji finansowych, z jakimi może on się wiązać z punktu widzenia jego zobowiązań finansowych, a po drugie, na ocenę ich adekwatności do całkowitej wartości usług oferowanych przez tę spółkę przedsiębiorstwo

5. W przedmiocie nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego wynagrodzenia w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 (pytanie piąte)

85. Poprzez pytanie piąte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy warunek sporny w postępowaniu głównym powoduje znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, zważywszy, że warunek ten nie ustanawia związku między wartością wykonanego świadczenia a kosztem ponoszonym przez konsumenta. Pytanie to ma zatem na celu dokonanie oceny nieuczciwego charakteru spornego warunku, a w szczególności zgodności obliczenia wynagrodzenia z tytułu spornej umowy z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13.

86. Na wstępie wydaje mi się, że należy dokonać kilka uściśleń dotyczących oceny potencjalnie nieuczciwego charakteru spornego warunku.

87. Po pierwsze, należy przypomnieć, że sporny warunek można uznać jako odnoszący się zarówno do „głównego przedmiotu umowy"[62], jak i do „relacji ceny i wynagrodzenia"[63] w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13. W związku z tym, zgodnie z tym przepisem, warunek taki wchodzi w zakres stosowania tej dyrektywy, lecz ocena jego nieuczciwego charakteru na podstawie jej art. 3 ust. 1 jest wykluczona, jeżeli spełnia on wynikające z tej dyrektywy wymogi przejrzystości. W konsekwencji poniższa analiza ma znaczenie tylko wtedy, gdy sąd odsyłający dojdzie do wniosku, że sporny warunek nie spełnia wymogów przejrzystości – ponieważ okoliczność, iż warunek nie został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, nie może sam w sobie nadawać mu nieuczciwego charakteru[64] – albo że może on ocenić nieuczciwy charakter, ze względu na to, że art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie, ponieważ w chwili zawarcia spornej umowy przepis ten nie został jeszcze transponowany do

[61] Zobacz przypis 6 do niniejszej opinii.

[62] W tym znaczeniu, że warunki te „określają podstawowe świadczenia umowne", które jako takie ją charakteryzują [zob. wyrok Andriciuc, (pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo)].

[63] W tym znaczeniu, że wspomniany warunek dotyczy „relacji jakości/ceny dostawy lub świadczenia" (zob. motyw dziewiętnasty dyrektywy 93/13).

[64] Zobacz analiza w ramach czwartego pytania prejudycjalnego i wyrok Banco Santander (pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo). Ustawodawstwo krajowe może jednak przewidywać, że brak przejrzystości może bezpośrednio prowadzić do nieważności warunków umowy, bez konieczności stosowania kryterium nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13. Zobacz także wytyczne Komisji, (s. 19).

prawa łotewskiego [65]. W każdym razie wymagany przez art. 5 tej dyrektywy przejrzysty charakter warunku umownego stanowi jeden z podstawowych czynników, które należy wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru tego warunku [66].

88. Po drugie, należy uściślić, że właściwość Trybunału w tym zakresie obejmuje dokonywanie wykładni pojęć dyrektywy 93/13, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania postanowienia umownego w świetle przepisów dyrektywy, przy czym zadaniem tego sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego postanowienia umownego w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się do dostarczenia sądowi odsyłającemu wskazówek, które ten ostatni powinien wziąć pod uwagę [67].

89. Przedstawiwszy te uściślenia należy przypomnieć, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, że warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Wynika z tego, że do sądu odsyłającego należy ocena w świetle wszystkich okoliczności sprawy w pierwszej kolejności ewentualnego nieprzestrzegania wymogu „dobrej wiary", a w drugiej kolejności istnienia ewentualnej „znaczącej nierównowagi" na niekorzyść konsumenta w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 [68].

90. Po pierwsze, jeżeli chodzi o wymóg „dobrej wiary", w motywie szesnastym tej dyrektywy doprecyzowano w szczególności, że przedsiębiorca spełnia ten wymóg „jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia" oraz że do sądu krajowego należy „[wzięcie pod uwagę zwłaszcza siły pozycji przetargowej] stron umowy, a w szczególności [to], czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta" [69]. Sąd krajowy musi zatem w tym zakresie sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych [70].

91. Z drugiej strony, jeżeli chodzi o wymóg dotyczący „znaczącej nierównowagi" wynikających z umowy praw i obowiązków stron, do którego konkretnie odnosi się piąte pytanie prejudycjalne, Trybunał wskazał, że należy w szczególności uwzględnić przepisy mające zastosowanie w prawie krajowym w przypadku braku porozumienia stron, tak aby ocenić, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – umowa ta stawia konsumenta w sytuacji mniej korzystnej niż ta przewidziana przez obowiązujące prawo krajowe [71]. To dzięki bowiem takiej analizie porównawczej sąd krajowy może ocenić, czy umowa ta stawia konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie [72]. Jeżeli jednak nie istnieją

65 Zobacz analiza w ramach trzeciego pytania prejudycjalnego. Zobacz także wytyczne Komisji (s. 24, przypis 163), zgodnie z którymi ustawodawstwo krajowe może dać sądom możliwość oceny adekwatności ceny, nawet jeśli owe warunki zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

66 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 26 kwietnia 2012 r. (C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 27 i 28), oraz Banco Santander (pkt 66). Tytułem przykładu, zgodnie z pkt 1 lit. c) dyrektywy 93/13 i jej dwudziestym motywem okoliczność, że konsument nie miał rzeczywistej możliwości zapoznania się z warunkiem umownym stanowi element wskazujący na jego nieuczciwy charakter.

67 Wyrok Banco Santander (pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

68 Wyrok Banco Santander I (pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

69 Zobacz podobnie wyrok Banco Primus (pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

70 Wyrok Banco Santander I (pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).

71 Wyrok Banco Santander I (pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

72 Zobacz podobnie wyrok Banco Primus (pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

odpowiednie dodatkowe przepisy przewidziane w prawie krajowym (jak może to mieć miejsce w przypadku ustalania wynagrodzenia w ramach umów „obiecujących młodych" sportowców), należy ocenić znaczącą nierównowagę, biorąc pod uwagę inne elementy odniesienia, takie jak uczciwe i sprawiedliwe praktyki rynkowe w chwili zawarcia umowy w sprawie wynagrodzenia w danej dyscyplinie sportowej [73] lub porównanie praw i obowiązków stron wynikających z danej umowy, z uwzględnieniem jej charakteru i powiązanych postanowień umownych [74]. Podobnie właściwe w tym przypadku wydaje się przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej konsumenta pod kątem posiadanych przezeń zgodnie z prawem krajowym możliwości doprowadzenia do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków [75]. Wreszcie, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy jest zobowiązany ocenić nieuczciwy charakter warunku umownego z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem w momencie zawarcia umowy do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna [76].

92. Do sądu odsyłającego należy ocena sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu głównym z uwzględnieniem wskazówek wymienionych w pkt 89–91 niniejszej opinii, po zbadaniu okoliczności, które wchodzą w zakres stanu faktycznego niniejszej sprawy i krajowych ram prawnych.

93. W niniejszej sprawie, jak wynika z informacji zawartych w aktach sprawy przedłożonych Trybunałowi, sąd odsyłający będzie musiał sprawdzić, czy przepisy krajowe dotyczące umów „obiecujących młodych" sportowców nie zawierają przepisów dotyczących wynagrodzenia, od których rozpatrywana umowa miałaby odbiegać. W braku takich przepisów sąd odsyłający będzie musiał odnieść się do uczciwych i sprawiedliwych praktyk rynkowych w zakresie wynagradzania za usługi dotyczące danej dyscypliny sportowej, które obowiązywały w chwili zawarcia umowy. Ponadto zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy powinien uwzględnić charakter usług będących przedmiotem tej umowy i sprawdzić, czy ewentualny brak związku między wartością usługi świadczonej przez spółkę A, a wynagrodzeniem za te usługi od C może nadać rozpatrywanemu warunkowi nieuczciwy charakter.

94. W tym względzie wydaje mi się, że sąd odsyłający w ramach oceny ewentualnej znaczącej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron powinien wziąć pod uwagę kwestię, czy usługodawca może wykazać, że wynagrodzenie w wysokości 10 % wszystkich dochodów osiągniętych przez C w okresie obowiązywania spornej umowy było rzeczywiście związane z usługami świadczonymi przez spółkę A i czy takie wynagrodzenie odpowiada wartości rynkowej w danym sektorze sportowym. Wydaje mi się, że nie można akceptować koncepcji całkowitej dysproporcji pomiędzy świadczoną usługą a zapłaconą ceną, nawet jeśli jest ona dozwolona przez ustawodawstwo krajowe lub nawet jeżeli nie jest ona przez nie wyraźnie zakazana [77].

[73] Zobacz analogicznie wyrok Banco Santander I (pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

[74] Zobacz podobnie wyrok Banco Primus (pkt 67 tiret drugie). Zobacz także wytyczne Komisji, (s. 33, przypis 241).

[75] Zobacz wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 68).

[76] Wyrok Banco Primus (pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

[77] Zobacz analogicznie wyroki: z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 79), który dotyczył warunku umownego nakładającego na kredytobiorcę całość kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki i w którym Trybunał orzekł, że przerzucone na kredytobiorcę koszty powinny odpowiadać usługom faktycznie wykonanym, oraz z dnia 16 marca 2023 r., Caixaban (Prowizja za udzielenie kredytu), (C-565/21, EU:C:2023:212, pkt 59), dotyczący warunku dotyczącego prowizji za udzielenie kredytu, który, aby nie zostać uznany za wpływającego niekorzystnie na przewidzianą w prawie krajowym sytuację prawną konsumenta, mógł obciążyć konsumenta z tytułu tej prowizji jedynie kwotą proporcjonalną do kwoty kredytu;.

95. W tej kwestii wydaje mi się jednak istotne, aby wspomniany sąd wziął pod uwagę następujące okoliczności przemawiające za brakiem „znaczącej nierównowagi”: i) fakt, że takie wynagrodzenie staje się wymagalne jedynie pod warunkiem, że dochody te wynoszą co najmniej 1500 EUR miesięcznie; ii) fakt, że zgodnie z warunkami umowy C mógł podjąć decyzję o jednostronnym rozwiązaniu umowy bez wypłaty rekompensaty, w szczególności gdyby zdecydował się nie kontynuować swojej kariery zawodowej[78]; oraz (iii) że usługi świadczone przez spółkę A były świadczone bez gwarancji, że C uzyska spodziewany rezultat, a mianowicie zostanie zawodowym sportowcem, co oznacza, że ze względu na swój charakter umowa zawierała znaczący czynnik ryzyka dla tej spółki.[79] Wydaje mi się bowiem, że w tej kwestii sąd odsyłający powinien wziąć pod uwagę okoliczność, iż wynagrodzenie otrzymywane przez C będzie służyło nie tylko finansowaniu usług świadczonych przez spółkę AC, lecz również wszystkim innym młodym obiecującym sportowcom, którzy zawarli podobne umowy ze wspomnianą spółką, (a w szczególności tym, którzy nie stali się zawodowymi sportowcami) i to potencjalnie przez okres kilku lat. Konieczne będzie zatem dokonanie oceny systemu jako całości.

96. Wreszcie sąd ten powinien jednak wziąć pod uwagę również okoliczności przemawiające za istnieniem braku równowagi, a w szczególności fakt, że umowa nie wydawała się zawierać warunku przewidującego możliwość uzgodnienia przez strony ograniczenia obowiązków młodego sportowca lub zmiany okresu obowiązywania umowy, na przykład gdy osiągnął on pełnoletność lub w zależności od zakresu i czasu trwania świadczonych usług, ponieważ taki warunek jest zwykle wymagany, aby uwzględnić interes młodego sportowca.

97. W świetle całości powyższych rozważań na pytanie piąte trzeba odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy o świadczenie usług wsparcia i rozwoju kariery sportowej przewidującego, że za świadczenie tych usług młody sportowiec, działający w charakterze konsumenta, zobowiązuje się do zapłaty wynagrodzenia w wysokości 10 % dochodów, które uzyska w ciągu najbliższych piętnastu lat, jeżeli stanie się zawodowym sportowcem, znaczenie ma ewentualne niespełnienie wymogów „dobrej wiary” i możliwej „znaczącej nierównowagi” ze szkodą dla konsumenta, z uwzględnieniem w szczególności przepisów mających zastosowanie w prawie krajowym w przypadku braku porozumienia między stronami, tak aby ocenić, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – umowa ta stawia konsumenta w sytuacji mniej korzystnej niż ta przewidziana w obowiązującym prawie krajowym, oraz w braku takich zasad, praktyki rynkowe obowiązujące w dniu zawarcia rzeczonej umowy w danej dyscyplinie sportu, pod warunkiem że są uczciwe i sprawiedliwe, jak również rodzaj towarów lub usług, których umowa dotyczy, z odniesieniem w chwili jej zawarcia do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem oraz do wszystkich innych postanowień tej umowy lub innych postanowień tej umowy lub innej umowy, od której ona zależy w szczególności, jeżeli wymagane wynagrodzenie odpowiada wartości rynkowej w danym sektorze sportowym, także w ramach ryzyka, jakie ponosi przedsiębiorca w związku z brakiem gwarancji otrzymania wynagrodzenia, jeżeli młody sportowiec nie stanie się zawodowym sportowcem..

[78] Stwierdzenie to, oparte wyłącznie na informacjach przedstawionych przez spółkę A podczas rozprawy, powinien zweryfikować sąd odsyłający.

[79] Zobacz analogicznie wyrok z dnia 16 marca 2010 r., Olympique Lyonnais (C 325/08, EU:C:2010:143, pkt 42)

6. W przedmiocie niewiążącego charakteru nieuczciwego warunku w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 (pytanie szóste)

98. Poprzez pytanie szóste sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy w przypadku stwierdzenia, że warunek umowny ma nieuczciwy charakter w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 6 ust. 1 tej dyrektywy sprzeciwia się temu, aby sąd krajowy mógł obniżyć kwotę należną od konsumenta do wysokości kosztów rzeczywiście poniesionych przez usługodawcę będącego przedsiębiorcą w ramach wykonywania umowy.

99. Wynika z tego, że pytanie szóste dotyczy ewentualnej możliwości, jaką miałby sąd odsyłający w zakresie zmiany danego warunku, gdyby uznał on ten warunek za nieuczciwy.

100. W tym względzie należy przypomnieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, iż nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami nie będą na mocy odnośnego prawa krajowego wiążące dla konsumenta. Przepis ten przewiduje również, że umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

101. Jak Trybunał wielokrotnie podkreślał, jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, którego celem jest zastąpienie ustanowionej w umowie formalnej równowagi praw i obowiązków stron równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron [80]. Ponadto, z uwagi na charakter i wagę interesu publicznego leżącego u podstaw ochrony udzielanej przez dyrektywę konsumentom należy stwierdzić, że art. 6 tej dyrektywy należy uznać za równoważny krajowym przepisom posiadającym w ramach krajowego porządku prawnego rangę bezwzględnych przesłanek procesowych [81].

102. I tak, Trybunał już orzekł, że art. 6 ust. 1 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta [82]. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku [83].

103. W tym względzie w pierwszej kolejności wynika z tego, że obowiązek wyłączenia przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot. W istocie bowiem brak takiego skutku restytucyjnego jest w stanie podważyć skutek zniechęcający, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy zamierzał powiązać ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowach zawieranych z konsumentami przez przedsiębiorcę [84]. A fortiori, jeżeli – tak jak w niniejszej sprawie – konsument nie dokonał płatności, które okazują się nienależne ze względu na

[80] WyrokBanco Primus (pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

[81] Zobacz wyrok Gutiérrez Naranjo i in. (pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

[82] W konsekwencji, o ile do państw członkowskich należy określenie za pomocą prawa krajowego warunków, w ramach których następuje stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku zawartego w umowie i w ramach których następują konkretne skutki tego stwierdzenia, o tyle jednak takie stwierdzenie powinno umożliwić przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego nieuczciwego warunku, uzasadniając w szczególności prawo do zwrotu korzyści nienależnie nabytych przez przedsiębiorcę, ze szkodą dla konsumenta, w oparciu o wspomniany nieuczciwy warunek [zob. wyroki: z dnia 25 kwietnia 2024 r., Caixabank (Termin przedawnienia) (C-484/21, zwany dalej „wyrokiem »Termin przedawnienia«", EU:C:2024:360, pkt 15–20 i przytoczone tam orzecznictwo); Banco Santander II (pkt 18–23 i przytoczone tam orzecznictwo)].

[83] Zobacz wyrok – Termin przedawnienia (pkt 15 i przytoczone tam orzecznictwo).

[84] Zobacz wyrok – Termin przedawnienia (pkt 16, 17 i przytoczone tam orzecznictwo).

nieuczciwy charakter warunku, który je nakłada, nie może on być zobowiązany do zapłaty, nawet w części, kwot należnych z tytułu tego warunku, skoro warunek ten należy uznać za nigdy nieistniejący [85].Gdyby tak nie było, odnośny warunek byłby częściowo wiążący a przedsiębiorca czerpałby pewną korzyść z jego stosowania.

104. W drugiej kolejności, co się tyczy uprawnienia do zmiany lub zmiany nieuczciwego warunku, Trybunał uznał, że sąd krajowy nie może zostać uprawniony do zmiany treści nieuczciwych warunków, bez przyczyniania się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwyczajne i proste niestosowanie tych nieuczciwych warunków wobec konsumentów [86]. Trybunał wyraźnie bowiem orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie może być interpretowany jako zezwalający sądowi krajowemu, w wypadku gdy stwierdzi on nieuczciwy charakter postanowienia dotyczącego kary umownej w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, na obniżenie kwoty kary umownej nałożonej na konsumenta zamiast całkowitego niestosowania wobec niego danego postanowienia. W tym względzie Trybunał uznał, że w świetle celu i ogólnej systematyki dyrektywy, gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy, ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez sam tylko brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ używanie takich klauzul byłoby nadal dla nich atrakcyjne, skoro wiedzieliby, że nawet jeśli zostaną one unieważnione, to umowa może zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy w sposób zabezpieczający interes tych przedsiębiorców [87].

105. W konsekwencji uważam, że gdyby sąd krajowy stwierdził, że rozpatrywany warunek ma nieuczciwy charakter, przyznane mu uprawnienie do zmiany rzeczonego warunku umownego nie byłoby zgodne z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Jedyna możliwość, jaką dysponuje ten sąd, polega na stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku, a następnie na zbadaniu, czy na podstawie krajowych norm prawnych umowa może zostać utrzymana w mocy z prawnego punktu widzenia bez tego nieuczciwego warunku, przy czym kwestię tę należy zweryfikować w drodze obiektywnego podejścia [88].

106. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytanie szóste odpowiedzieć, iż art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy trzeba co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta, który powinien znaleźć się w sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku, a sąd krajowy nie może nałożyć na niego obowiązku

[85] Zobacz analogicznie wyrok z dnia 21 marca 2024 r., Profi Credit Bulgaria (Usługi dodatkowe związane z umową o kredyt) (C-714/22, EU:C:2024:263, pkt 88), w którym Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które pozwala zobowiązać konsumenta do poniesienia części kosztów postępowania, jeżeli w następstwie stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter roszczenie o zwrot kwot, które konsument nienależnie zapłacił na podstawie tego warunku, jest uwzględniane tylko częściowo z uwagi na to, że określenie zakresu prawa do zwrotu tych kwot jest praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione.

[86] Zobacz wyrok Gutiérrez Naranjo i in. (pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo). Bezwzględnie wiążący charakter art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oznacza bowiem, że konsument nie może co do zasady zrezygnować z ochrony przyznanej przez tę dyrektywę ani w drodze umowy, ani w drodze jednostronnego oświadczenia [zob. Wytyczne Komisji (s. 38)].

[87] Wyroki: z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 58, 59 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 53, 54 i przytoczone tam orzecznictwo). Zgodnie z tą samą logiką Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się orzecznictwu krajowemu ograniczającemu w czasie skutki restytucyjne związane ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru – w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy – warunku znajdującego się w umowie zawartej z konsumentem przez przedsiębiorcę jedynie do kwot nienależnie zapłaconych na podstawie takiego warunku po ogłoszeniu orzeczenia, w którym sąd stwierdził ów nieuczciwy charakter [zob. wyrok Gutiérrez Naranjo i in. (pkt 75)].

[88] Zobacz podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

zapłaty jakiejkolwiek kwoty z tytułu wynagrodzenia przewidzianego w tym uznanym za nieuczciwy warunku, niezależnie od tego, czy została ona obniżona do wysokości kosztów rzeczywiście poniesionych przez usługodawcę w ramach wykonywania umowy.

7. W przedmiocie zakresu art. 8 i 8a dyrektywy 93/13 (pytania siódme i ósme)

107. Poprzez pytania siódme i ósme, które proponuję rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, na wypadek gdyby art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 miał zastosowanie, po pierwsze, czy sąd krajowy po stwierdzeniu, że kwota wynagrodzenia jest w oczywisty sposób nieproporcjonalna w stosunku do udziału świadczonych przez usługodawcę usług, może uznać taki warunek umowny za nieuczciwy, opierając się wyłącznie na przepisach prawa krajowego (*pytanie siódme*), oraz w przypadku odpowiedzi twierdzącej, czy sąd ten przy rozpatrywaniu umowy zawartej przed wejściem w życie art. 8a tej dyrektywy jest zobowiązany, z drugiej strony, uwzględnić wyłącznie informacje dotyczące przepisów przyjętych przez państwo członkowskie zgodnie z art. 8 wspomnianej dyrektywy i przekazanych Komisji przez to państwo członkowskie na podstawie art. 8a tej dyrektywy, jeżeli państwo to wskazało, że jego ustawodawstwo nie wykracza poza minimalne normy przewidziane w tej dyrektywie (*pytanie ósme*).

108. Zważywszy na to, że oba te pytania, które są ze sobą ściśle związane, zostały podniesione na wypadek, gdyby art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 uniemożliwiał sądowi krajowemu dokonanie oceny potencjalnie nieuczciwego charakteru spornego warunku w postępowaniu głównym, a w świetle odpowiedzi zaproponowanej na pytanie trzecie sąd taki powinien mieć możliwość dokonania oceny nieuczciwego charakteru, jeżeli w chwili zawarcia umowy art. 4 ust. 2 tej dyrektywy nie został transponowany do prawa krajowego, uważam, że nie ma potrzeby udzielania na nie odpowiedzi.

109. W każdym razie i dla kompletności wywodu, po pierwsze, w odniesieniu do pytania siódmego, jak wskazano w pkt 67 niniejszej opinii, pragnę przypomnieć, że dyrektywa 93/13 podlega minimalnej harmonizacji i że w związku z tym na mocy art. 8 tej dyrektywy państwa członkowskie mogą zapewnić wyższy stopień ochrony niż przewidziany w tej dyrektywie, pod warunkiem że jest to zgodne z jej celami. Innymi słowy, państwa członkowskie mogą oprzeć się na art. 8 wspomnianej dyrektywy w celu przyjęcia przepisów, które rozszerzają zakres oceny warunków umownych, rozszerzając go na inne warunki, takie jak w szczególności główny przedmiot umowy lub relacja jakości do ceny, nawet jeśli zostały one wyrażone prostym i zrozumiałym językiem [89].

110. Po drugie, co się tyczy pytania ósmego, należy przypomnieć, że art. 8a dyrektywy 93/13 nakłada na państwa członkowskie, które przyjmują przepisy zgodnie z jej art. 8, obowiązek informowania Komisji o przyjęciu tych przepisów, jak również o wszelkich późniejszych zmianach, w szczególności w przypadku gdy przepisy te: rozszerzają zakres oceny nieuczciwego charakteru na postanowienia umowne wynegocjowane indywidualnie lub na relację ceny lub wynagrodzenia lub zawierają wykaz postanowień umownych, które są uznawane za nieuczciwe. Zgodnie z informacjami, którymi dysponuje Komisja, Republika Łotewska nie przedstawiła żadnych środków na podstawie art. 8a, które wykraczałyby poza minimalne standardy przewidziane w dyrektywie 93/13. Nie wpływa to jednak w żaden sposób na możliwość stosowania przepisów krajowych, które mają na celu poprawę ochrony konsumentów, ponieważ art. 8a tej dyrektywy nie przewiduje żadnego skutku prawnego, który wynikałby z faktu, że państwo członkowskie nie notyfikowało swojego ustawodawstwa. Innymi słowy, fakt

[89] Zobacz podobnie wyrok Caja de Ahorros (pkt 44); pkt 71–74 niniejszej opinii.

niezgłoszenia takiego środka krajowego nie oznacza, że nie może on mieć zastosowania w danym państwie członkowskim. Wspomniana dyrektywa nie przewiduje bowiem, że notyfikacja przepisów przyjętych na podstawie art. 8a tej dyrektywy stanowi warunek konieczny ich ważności i wiążącego skutku. W związku z tym okoliczność, że państwo członkowskie nie dokonało wspomnianej notyfikacji, nie może stanowić argumentu dla uznania, że ustawodawstwo danego państwa członkowskiego nie weszło w życie lub nie jest wiążące.

8. W przedmiocie stosowania art. 17 ust. 1 i art. 24 ust. 2 Karty (pytania dziewiąte i dziesiąte)

111. Poprzez pytanie dziewiąte sąd odsyłający zmierza w istocie, na wypadek udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pierwsze lub drugie pytanie prejudycjalne, do określenia w niniejszej sprawie znaczenia art. 17 ust. 1 i art. 24 ust. 2 Karty, biorąc pod uwagę fakt, że, po pierwsze, umowa wiążąca C na okres piętnastu lat mogła mieć istotne konsekwencje finansowe, a po drugie, w chwili zawarcia umowy C był małoletni. Pytanie dziesiąte dotyczy zasadniczo tych samych aspektów co pytanie dziewiąte, ale zostało zadane pomocniczo w stosunku do pytania dziewiątego, a mianowicie na wypadek udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze lub drugie. Z uwagi na odpowiedź udzieloną na pytanie pierwsze rozpatrzenie pytania dziesiątego nie będzie konieczne.

112. Z powyższego wynika, że poprzez te dwa pytania sąd dąży, po pierwsze, do ustalenia, czy sporna w postępowaniu głównym umowa zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem, który był w chwili jej zawierania małoletni, jest sprzeczna z „najlepszym interesem" dziecka w rozumieniu art. 24 ust. 2 Karty, a także z ustanowionym w jej art. 17 prawem własności, ze względu na okres jej obowiązywania i przewidziany w niej poziom wynagrodzenia, a po drugie, do ustalenia, czy w świetle dyrektywy 93/13 okoliczność ta może mieć wpływ na ocenę nieuczciwego charakteru warunku umownego.

113. Przede wszystkim wydaje mi się, że należy przypomnieć, iż jeżeli Trybunał uzna, jak sugeruję w mojej odpowiedzi na pytanie pierwsze, że dyrektywa 93/13 ma zastosowanie w sprawie w postępowaniu głównym, to Karta również znajdzie zastosowanie. Zgodnie bowiem z art. 51 ust. 1 Karty jej postanowienia mają zastosowanie w szczególności wówczas, gdy państwa członkowskie stosują prawo Unii. W związku z tym należy przestrzegać praw podstawowych, które ustanawia, w tym praw przewidzianych w art. 17 (prawo własności) i 24 (prawa dziecka).

114. Po pierwsze, jeśli chodzi o wpływ prawa własności, o ile mi wiadomo, Trybunał nie orzekł dotychczas, że art. 17 ust. 1 Karty, który reguluje prawo własności w sposób ogólny, ma jakiekolwiek szczególne znaczenie dla stosowania dyrektywy 93/13. Wydaje mi się to całkowicie logiczne i spójne.

115. Po drugie, co się tyczy wpływu praw dziecka, art. 24 ust. 2 Karty stanowi, że „we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka". Mimo że zgodnie z moją wiedzą przepis ten nie został nigdy zinterpretowany przez Trybunał w ramach wykładni dyrektywy 93/13, jest on sam w sobie sformułowany w sposób szeroki i powinien moim zdaniem mieć zastosowanie do takich aktów jak sporna umowa, które pociągają za sobą potencjalnie istotne konsekwencje dla danego małoletniego [90]. Takie stwierdzenie znajduje potwierdzenie

[90] Zobacz podobnie i analogicznie wyrok z dnia 11 marca 2021 r., État belge (Powrót rodzica małoletniego) (C-112/20, EU:C:2021:197, pkt 36).

w art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka [91], do którego wyraźnie odwołują się wyjaśnienia dotyczące art. 24 Karty. Zgodnie z tym art. 3 ust. 1 wszystkie działania dotyczące dzieci powinny mieć na względzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. W konsekwencji przepis ten dotyczy w sposób ogólny wszystkich decyzji i wszystkich działań, które dotyczą bezpośrednio lub pośrednio dzieci [92], jak zauważył Komitet Praw Dziecka Narodów Zjednoczonych [93]. Wyrażenie „najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka" odnosi się bowiem jednocześnie do prawa materialnego, zasady interpretacyjnej i przepisu proceduralnego [94].

116. Ponieważ wyrażenie to odnosi się do „zasady interpretacyjnej", uważam, że wspomniany przepis może mieć znaczenie dla wykładni i stosowania przepisów dyrektywy 93/13, jeżeli dany konsument, tak jak w niniejszej sprawie, w chwili zawarcia spornej umowy był małoletni.

117. Tymczasem należy stwierdzić, że dyrektywa 93/13 w żaden sposób nie odnosi się do wieku konsumentów ani, a fortiori, do ich małoletności. Niemniej jednak art. 5 ust. 3 dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych zawiera przepis szczególny o praktykach handlowych dotyczących „jednoznacznie zidentyfikowanej grupy konsumentów […] szczególnie podatnej […]". Czynnikiem decydującym o tej podatności jest między innymi wiek konsumenta. Wspomniana dyrektywa przewiduje zatem, że w przypadku gdy praktyka handlowa jest skierowana do takiej grupy, należy ją oceniać „z perspektywy przeciętnego członka tej grupy" [95].

118. W związku z tym, jeżeli dyrektywę 93/13 należy interpretować w świetle art. 24 ust. 2 Karty, to w celu dokonania oceny potencjalnie nieuczciwego charakteru danego warunku z punktu widzenia „właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta" należałoby uwzględnić, *mutatis mutandis*, okoliczność, że konsument jest małoletni, a w konsekwencji szczególnie podatny na zagrożenia. Jednakże, jak przypomniano w pkt 58 niniejszej opinii, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieuczciwy charakter warunków umownych jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem do „wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy".

119. Tak więc w niniejszym przypadku, o ile „małoletniość" konsumenta może stanowić okoliczność, którą należy wziąć pod uwagę, o tyle należało również wziąć pod uwagę okoliczność, że w chwili zawarcia spornej umowy małoletni był reprezentowany przez rodziców i że umowa ta została podpisana zaledwie rok przed osiągnięciem pełnoletności przez C.

120. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na dziewiąte pytanie prejudycjalne odpowiedzieć w ten sposób, że art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 24 ust. 2 Karty należy interpretować w ten sposób, iż przy ocenie nieuczciwego charakteru warunku należy uwzględnić okoliczność, że dany konsument ze względu na to, że w chwili zawarcia (rozpatrywanej) umowy jest małoletni, należy do grupy szczególnie podatnej na zagrożenia, bez pomijania innych okoliczności istniejących w chwili zawarcia tej umowy, takich jak okoliczność, że małoletni był reprezentowany przez rodziców, oraz stopień dojrzałości małoletniego.

[91] Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r.

[92] Zobacz podobnie i analogicznie wyrok z dnia 11 marca 2021 r., État belge (Powrót rodzica małoletniego) (C-112/20, EU:C:2021:197, pkt 37, 38).

[93] Zobacz w tym względzie komentarz ogólny nr 14 (2013) Komitetu Praw Dziecka w sprawie prawa dziecka do uznawania jego dobra za sprawę nadrzędną (art. 3 ust. 1), CRC/C/GC/14, pkt 19.

[94] Wyrok z dnia 11 czerwca 2024 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Kobiety identyfikujące się z wartością, jaką jest równość płci) (C-646/21, EU:C:2024:487, pkt 73), który odnosi się do komentarza ogólnego nr 14 (2013) Komitetu Praw Dziecka w sprawie prawa dziecka do uznawania jego dobra za sprawę nadrzędną (art. 3 ust. 1), CRC/C/GC/14, pkt 6.

[95] Zobacz motywy 18 i 19 dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych.

V. Wnioski

121. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne przedstawione przez Augstākā tiesa (Senāts) (sąd najwyższy, Łotwa) Trybunał odpowiedział w następujący sposób:

1) Artykuł 1 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/WE z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r.,

   należy interpretować w ten sposób, że

   umowa o świadczenie usług rozwoju sportowego i wsparcia w karierze zawarta pomiędzy, z jednej strony, przedsiębiorcą prowadzącym działalność zawodową w zakresie rozwoju i szkolenia sportowców, a z drugiej strony, osobą małoletnią, która była reprezentowana przez rodziców i która nie wykonywała działalności zawodowej w dziedzinie sportu w chwili zawarcia umowy, zasadniczo jest objęta zakresem stosowania tej dyrektywy, o ile spełnione są pozostałe w niej określone przesłanki jej stosowania.

2) Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, zmienionej dyrektywą 2011/83,

   należy interpretować w ten sposób, że

   jeżeli w chwili zawarcia wspomnianej umowy przepis ten nie został transponowany do prawa wewnętrznego, sąd krajowy powinien w każdym wypadku mieć możliwość dokonania oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umownego w rozumieniu art. 3 tej dyrektywy, niezależnie od tego, czy dotyczy on głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub świadczonych usług, i to nawet jeśli przedsiębiorca sformułował ten warunek wcześniej prostym i zrozumiałym językiem;

3) Artykuł 5 dyrektywy 93/13, zmieniony dyrektywą 2011/83,

   należy interpretować w ten sposób, że

   wymóg, aby warunki umowne były sformułowane prostym i zrozumiałym językiem, zobowiązuje spółkę, która świadczy usługi rozwoju sportowego i wsparcia w karierze, do dostarczenia młodemu sportowcowi informacji wystarczających do podjęcia świadomej decyzji, opartej na dokładnych danych, w związku z czym warunek umowny powinien być nie tylko zrozumiały z formalnego i gramatycznego punktu widzenia, ale także powinien pozwalać konsumentowi na pełne zrozumienie, po pierwsze, znaczących konsekwencji finansowych, z jakimi może ona się wiązać z punktu widzenia jego zobowiązań finansowych, a po drugie, na ocenę ich adekwatności do całkowitej wartości usług oferowanych przez tę spółkę.

4) Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, zmienionej dyrektywą 2011/83,

   należy interpretować w ten sposób, że

   dla oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy o świadczenie usług wsparcia i rozwoju kariery sportowej przewidującego, że za świadczenie tych usług młody sportowiec, działający w charakterze konsumenta, zobowiązuje się do zapłaty wynagrodzenia w wysokości 10 % dochodów, które uzyska w ciągu najbliższych piętnastu lat, jeżeli stanie się zawodowym sportowcem, znaczenie ma ewentualne niespełnienie wymogów „dobrej wiary” i możliwej „znaczącej nierównowagi” ze szkodą dla konsumenta, przy czym powinno to nastąpić

z uwzględnieniem w szczególności przepisów mających zastosowanie w prawie krajowym w przypadku braku porozumienia między stronami, tak aby ocenić, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – umowa ta stawia konsumenta w sytuacji mniej korzystnej niż ta przewidziana w obowiązującym prawie krajowym, oraz w braku takich zasad praktyki rynkowe obowiązujące w dniu zawarcia rzeczonej umowy w danej dyscyplinie sportu, pod warunkiem że są uczciwe i sprawiedliwe, jak również rodzaj towarów lub usług, których umowa dotyczy, z odniesieniem w chwili jej zawarcia do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem oraz do wszystkich innych postanowień tej umowy lub innych postanowień tej umowy lub innej umowy, od której ona zależy, w szczególności, jeżeli wymagane wynagrodzenie odpowiada wartości rynkowej w danym sektorze sportowym, także zwłaszcza w ramach ryzyka, jakie ponosi przedsiębiorca w związku z brakiem gwarancji otrzymania wynagrodzenia, jeżeli młody sportowiec nie stanie się zawodowym sportowcem.

5) Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, zmienionej dyrektywa 2011/83

należy interpretować w ten sposób, że

warunek umowny uznany za nieuczciwy trzeba co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta, który powinien znaleźć się w sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku, a sąd krajowy nie może nałożyć na niego obowiązku zapłaty jakiejkolwiek kwoty z tytułu wynagrodzenia przewidzianego w tym uznanym za nieuczciwy warunku, niezależnie od tego, czy została ona obniżona do wysokości kosztów rzeczywiście poniesionych przez usługodawcę w ramach wykonywania umowy.

6) Artykuł 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, zmienionej dyrektywą 2011/83, w świetle z art. 24 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

należy interpretować w ten sposób, że

przy ocenie nieuczciwego charakteru warunku należy uwzględnić okoliczność, że dany konsument ze względu na to, że w chwili zawarcia (rozpatrywanej) umowy jest małoletni, należy do grupy szczególnie podatnej na zagrożenia, bez pomijania innych okoliczności istniejących w chwili zawarcia tej umowy, takich jak okoliczność, że małoletni był reprezentowany przez rodziców, oraz stopień dojrzałości małoletniego.